

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Red C. F. Riddertäck

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1883.

25:e årgången.

6:te häft.

Innehåll:

Sid.

33. Om Geijers åsigt af familjen, äktenskapet och qvinnan, IV—VII. Af <i>Esselde</i>	277.
Innehåll: Uppfostringsprinciper. Vilket för att kunna bilda människor är att sjelf vara det. Hvad uppfostraren är, viktigare än hvad han kan. Känslan af ömsesidigt beroende, tron på att beroendet kan förenas med frihet, samt <i>insigten</i> om de vilkor under hvilka detta sker, är den uppfostran sambället ger. Qvinnan, uppfattad 1829 såsom ett barn, som måste för dess eget bästa hållas i ledband, 1839 såsom <i>en personlighet</i> med både pligt och rätt till frigörelse. Qvinnans inträde inom samhällsordningen den viktigaste epok i mensklighetens inre historia. Qvinnofrågan uppsprungen på kristlig grund. Kyrkans uppfattning af qvinnan dock ej alltid kristlig. — Geijer som make och vän. Erotik och kärlek. Nya och gamla äktenskapsfrågor, Qvinnan och den religiösa frågan. Geijer som far. Musik och poesi såsom uppfostringsmedel. Återblick. Huru och hvad man lär af Geijer.	
34. <i>Två ädlingar</i> . Ett femtioårsminne af <i>Esselde</i>	304.
35. <i>Vår senaste skönlitteratur</i> : <i>Fru Edgren</i> : Aurore Bunge, Barnet, m. fl. <i>Mathilda Roos</i> : Vårstormar. <i>Geijerstams</i> Gråkallt, m. m. <i>Mellin</i> : Humleplockningen. <i>v. Qvanten</i> : Våra skönaste folkvisor. Af <i>L.</i>	313.
36. <i>Nyare Svensk Dramatik</i> : <i>Fru Edgren</i> : En räddande engel, <i>Sanna qvinnor</i> . Af <i>Teatervän</i>	321.
37. <i>Litteraturofversigt</i> . Religiös litteratur, <i>Farrar</i> och <i>Thiersch</i> . Ungdomslitteratur: <i>Valkyrian</i> , En julbok för ungdom af ungdom, m. m.	328.
<i>Mönster</i> : Alfabet (litet) från slutet af 1300-talet.	

STOCKHOLM,

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

33. Om Geijers åsigter af familjen, äktenskapet och qvinnan.

(Slut från 5:te häftet.)

IV.

Vi hafva i det föregående lärt känna Geijers åsigter om äktenskapet och familjen. Då nu familjens närmaste uppgift är det unga släktets uppfostran, måste vi, också gifva åtminstone en antydning af hans åsigter om uppfostran, särskildt den som sker inom familjen.

Af hvad vi meddelat ur afhandlingarne af 1839—44 framgår redan klart den grundtanken hos Geijer att det är viljans och sinnelagets art, som bestämmer värdet äfven af det intellektuella arbetet. Huru högt han än skattar kunskap och upplysning samt förståndets och tankens redande kraft — »det vetande, som kallas samvete», skattar han dock högst. »Att urskilja den unges sträfvande att finna sig sjelf och att hjälpa det fram, är uppfostrans stora konst, och den kan ej öfvas utan kärlek.»

Det tekniska i uppfostran, eller konsten att bibringa färdigheter, säger han,* har i senare tider vunnit en hög grad af fullkomning. Men är uppfostrans ändamål en harmonisk utveckling af den unga människans alla förmögenheter, då måste dess största uppgift vara den att lifva och bilda den energiska princip, som är lifvet i alla dessa förmögenheter,

* Om det offentliga läroverket 1813, del. II, s. 407.

nämligen viljan. Men man bildar ej en karaktär genom blott undervisning; ja, man kan vara en förträfflig undervisare och ändå i det hela en dålig uppfostrare. Såsom uppfostrare, säger Geijer, »kommer det mindre an på hvad man *kan* än hvad man *är*, till hjerta och hufvud, och på beskaffenheten af hela den verld, hvori ungdomen uppväxer.» Ingen lefver för sig sjelf allena och ingen får därför bildas endast med afseende på det egna väsendet. All mensklig bildning är samhällsbildning och sker i och för samhället, från det enklaste, som är hushållet, upp till staten. Men mellan samhället och dess medlemmar råder en ständig vaxelverkan; individerna bestämmer det hela och det hela bestämmer hvar och en. Intrycket af detta hela, af den moraliska verld, hvori ungdomen lefver, är det som bildar dess karaktär och bestämmer dess seder. Det ges därför ingen annan metod att i dessa afseenden väl uppfostra, än den att väl lefva, som make, fader, medborgare. »Det gifves inga knep att bilda människor, men första villkoret är att sjelf vara det. Hvad man ej har kan man ej ge, och hvad man vill meddela måste man först ega.» . . . »En fallen nation söker förgäfvets sin upprättelse i förbättrade uppfostringsanstalter, om den ej begynner med att förbättra sig sjelf; det uppfostrande släktet före det som skall uppfostras». Konsten att uppfostra är lika enkel som den är svår. Konsten att undervisa är lätt, ehuru den kan fullkomnas med tusen genvägar, som likväl intet uträtta utan den drift och lefvande ande, som ensamt för till målet.

En antydning om huru Geijer tänker sig verkan af dessa grundsatser på den mognare ungdomen, särskildt vid studium af människosläktets historia, förekommer i hans föreläsning om historiens nytta.

Staternas författning, makt och skickelser må vaxla, säger han,* det enskilda människolifvet — de stora naturliga banden

* Om historiens nytta 1819, del. II, sid. 146—47.

mellan människor förblifva de samma . . . Familjelifvet är den heliga och oskyldiga grund, den moderjord, ur hvilken staten och den borgerliga odlingen uppspirat och ur hvilken de ännu alltid suga sin naturkraft och näring. Lemnas vid studiet af mensklighetens utveckling denna grund åsido, blir hela historien öde — »ett blindt tumult af krafter, som förekomma dubbelt förstörande, emedan man förlorat de bibehållande, bevarande ur sigte.»

Det är sant, fortsätter han senare, »man hör i historien lika litet som annorstädes gräset växa.» Men medvetandet om den innerliga stilla förkofran, känslan af inre helsa, vill han också icke att ungdomen skall lära ur historien. De skola medföra detta till henne hemifrån; endast så blir hon för dem lefvande. Det fordras, säger han vidare, denna hemkänsla för att man kan sägas på något sätt vara hemma äfven i historien. Känslan af det välordnade lifvets hela oskuld, af naturens egen rättighet och enfald fordras för att kunna förstå den konstiga byggnad, som heter stat. »Det historiska intresset är intresset för det menskliga i händelser och handligar; och för att ega det fordras ingenting mindre än att *vara menniska.*»

Till afhandlingen om läroverksfrågan af 1839—44 hänvisa vi alla, som vilja se hur Geijer reformerar sin uppfattning af *skola* och *undervisning* allt medan han fasthåller och vidare utvecklar de åsigtter om *uppföstran* och *karaktärsbildning* som vi här anført. Starkare än någonsin betonar han också här att lösningen af konflikten emellan beroende och frihet, laglighet och frivillighet måste förberedas af uppföstraren.

Hemmet, församlingen, skolan, hänvisande på *familjens, kyrkans* och *statens* samverkan för den enskildes utbildning, kallar Geijer *stationer* i uppföstringsfrågan*. Sedda i stort, eller, som han uttrycker det, »fogelvägen, så högt ifrån som betraktarens vingar bära honom», te de sig såsom djupt och

* Läroverksfrågan 1844, del. III, sid. 244—45.

på mångfaldigt sätt i hvarandra ingripande. Så t. ex. återfinnes hemmet eller bör återfinnas i dem alla; den kristliga församlingens vård och tröst genomgår dem, likasom lära och undervisning äro kännetecken på dem alla. Hvardera ha lika fullt något för sig eget, som fordrar egna lagar, hvilka gifvas dem af staten, såsom bäraren af den högre samfundsandan. Men ehuru lagstiftande för dem måste staten tillerkänna dem en viss sjelfständighet genom respekterande af trenne för hvardera, likasom för staten sjelf, oundgängliga vilkor: *kärlekens, trons och tankens frid och frihet*. Dessa, det *inre* samhällets klenoder, äro de, som, skyddade af staten, hålla öppen den bana, på hvilken det lagliga och det frivilliga i samhället allt mer kan närma sig hvartannat och samstämma.

»Ty säger han, samhället är ej annat än ett ömsesidigt sammanhang och beroende af viljor, som allt mer utveckla sig. *Känslan* af detta ömsesidiga beroende, *tron* på att det kan förenas med friheten, emedan både beroendet och friheten utgått från alla varelsers goda och rättvisa upphof, samt *insigten* under hvad vilkor beroendet kan med friheten förenas, äro tillsammans den uppfostran samhället ger.»

V.

Skall nu också qvinnan hafva sin andel i denna uppfostran? Skall målet äfven för hennes utveckling vara, icke blott att som hittills väckas till känsla af sitt beroende af andra, sin offerpligt för det gemensamma, utan ock till medvetande af sin frihet och till insigt om huru beroendet och friheten kunna förenas?

Ja, det är, ty värr, en fråga, som Geijer icke kom i tillfälle att afhandla. Att svaret, under den tid han ännu stod kvar bland de ensidiga försvararne af det bestående, skulle utfallit nekande, är otvifvelaktigt visst. Ja, han har verkligen

indirekt afgifvit ett sådant svar i sina protester vid 1829 års riksdag mot de (af Richert?) framställda och af lagutskottet tillstyrkta förslagen om lika arfsrätt och myndighet för qvinnan; och det kan här vara på sin plats att gifva en sammanfattning af dessa *den konservativa* Geijers yttranden.

I frågan om lika arfsrätt ogillar han, af respekt både för den gamla lagen och det nya förslaget, de halfmesyrer lagutskottet föreslagit. Han tänker icke ringa om förslagets värde och den skicklighet, som derpå nedlagts; han anser det jemförligt med hvad andra länder frambragt af dylika arbeten, och unnade det därför en skickligare motståndare än han själf vore. Sitt motstånd grundar han främst derpå, att man ej nöjt sig med att komplettera vår lagstiftning utan i stället ändrat dess principer. Att styckevis upptaga nya principer i vår gamla lag, vore som att sätta nya lappar på gammalt kläde. Bättre då, om ändring skall ske, att göra den konsekvent, hel, fullständig. Men om nu de nya principerna innebära radikala omskapelser af vådlig beskaffenhet, blir den partiella förändringen ännu betänkligare, och sådan ansåg talaren den föreslagna förändringen af arfslagarne.

Utskottet hade förklarat sig anse *rättvisans kraf* i afseende på lika arfsrätt för syster och bror vara så oemötsägligt, att inga mindre olägenheter böra det uppväga. Häremot invänder Geijer, att det vore föga konsekvent att i detta afseende anse rättvisan oemötsäglig, men deremot fortfara att förneka samma likalottande rättvisa i frågorna om qvinnans myndighet och om hennes välde i huset, för att ej tala om hennes tillgång till statens embeten eller om hennes inträde i representationen. Vidare hemställer han huruvida den lika delningen verkligen skulle innebära ett försvar af qvinnans naturliga rättigheter, om den gjorde mannen, hvilken mensklig och gudomlig lag ämnat till qvinnans stöd, mindre i stånd att försörja hustru och göra sina barns uppfostran m. m. Han fruktar förslagens

inflytande så väl i moraliskt som ekonomiskt afseende. Han tror för öfrigt, att den gamla lagen af ingen öfverklagats. Dess orättvisa, om den finnes, kännes ej. Men blotta nyheten af den föreslagna förändringen skulle föda split i många hushåll och dela många familjer.

Förslaget vid samma riksdag, att ogift qvinna må förklaras myndig vid 25 år, kallar han »ett eklatant exempel på det slags epidemiska filantropi, som i sig sjelf är hårdhet. Man beröfvar den unga värnlösa qvinnan, som det behöfver, en förmyndares råd och stöd, och glömmer att den det icke behöfver kan söka myndighet. Så *Geijer af 1829*.

Tio år senare talar han i helt annan anda. Äfven der förut torde väl i hans historiska och filosofiska arbeten spår af en högre uppfattning af qvinnans sjelfbestämmningsrätt och handlingsfrihet kunna uppletas. Men först 1839, i afhandlingen om fattigvårdsfrågan och senare i den om representationsfrågan, finna vi några mera direkta uttalanden om orättvisan af qvinnans hitillsvarande ofria ställning och vigten af att hon lika väl som mannen tillerkännes hela den menckliga personlighetens rätt. Såsom ofta varit fallet är det först i samband med arbetarfrågan som qvinnofrågan uppgår också för Geijers skarpsynta blick.

Så säger han i den förstnämnda skriften, på tal om arbetarens ställning, arbetets värde och frigörande makt samt vilkoren derfor:

»Det är det bättre arbetet, som gör den bättre efterfrågan, det är intelligensens växande andel i arbetet i förhållande till den menckliga kroppskraftens, som på en gång gör produkten ädlare och allmänligen åtkomligare. — — Just emedan det intelligentas arbetets stigande kvalitet går i bredd med förminskningen af det fysiska arbetets erforderliga kvantitet hos hvarje arbetare, kunna allt *flera* i arbetet deltaga. Så *njuter svagheten* slutligen äfven sin rätt. Det är t. ex. intelligensens växande

andel, som allt mer befriar *qvinnans*, den ursprungliga slafvens, arbete.»

Ännu har Geijer dock blott i förbigående vidrört frågan. Först i sin skrift om representationsförändringen drifves han att undersöka i hvad mån erkännandet af personlighetens rätt bör komma också *qvinnan* till godo, samt hvad bruk hon i det medborgerliga lifvet har att göra deraf.

»I våra gamla former hade,» — säger han, 24 okt. 1840, — »den nya tidens anda inkommit, som skall upplösa dem.* Också har vår regeringsform en dyrbar egenhet. Den erkänner en framtid. Den öppnar en laglig väg till sin egen förbättring.» — — —

»Man säger, att det ej är personligheterna, utan det hela, som skall representeras. Men det är just genom personligheterna, som det hela blir representeradt och allt bättre representeradt *i den mån personligheterna känna sitt sammanhang med det hela*. Personligheten med dess rätt är både det första och sista i samhället; att den utgör grunden för rättigheter, lärer ej kunna nekas. . . . Ej såsom skulle denna personlighetens alltmera erkända rätt söndra samhället uti idel atomer. Det är tvärtom dess säkraste sammanbindningsmedel.»

Han hänvisar till de mindre samhällsorganisationerna, på hvilka man lägger så mycken vikt — främst till *familjen* för att styrka sin sats. Alla, dessa säger han, hafva begynt med stora orättvisor. Det var en tid, då husfadern köpte sin hustru, beslöt öfver sina barns lif eller död, och då hans tjenare voro slafvar. »*Hvad har renat familjen annat än erkännandet af personlighetens rätt?*» . . . »Med personlighetens erkännande går samhällets utveckling hand i hand. Det är så långt ifrån att familjelifvet derigenom skulle skadas, att det tvärtom derigenom renas. Så ock med stånd, yrken, korporationer; långt ifrån att derigenom upphävas, skulle de tvärtom just deri-

* Representationsfrågan, del. III, sid. 318.

genom förvandlas från historiska petrifikat till rörliga, lefvande organismer.

Han erinrar hur den ökade sferen af personlig rätt först genombrutit träldomen och sedan skapat medborgaren, samt förklarar att den äfven allt mer skall göra alla medborgare delaktiga af politiska rättigheter. Den forne motståndaren till qvinnans myndighet visar huru det var ur den stora frågan om giltigheten af ett absolut eller ett relativt omyndighetstillstånd för vissa människor, eller klasser af människor, som frågan om slafveriets upphäfvande och qvinnornas frigörelse utgått.*

Frågan om qvinnans omyndighet är, det medgifver han, ej den lättaste att lösa. »Såsom den svagare har qvinnan varit den ursprungliga trälen och befinner sig ännu hos alla råa nationer i detta tillstånd. Civilisationen har gifvit henne menskliga och äfven borgerliga rättigheter, d. v. s. ställt henne under lagarnes skydd. Men de politiska rättigheterna, som innebära att med eget samtycke bidraga till lagarnes stiftande, hafva blifvit henne af allmänna meningen förnekade, under det den likväl medgifvit undantag, som kullkasta regeln. Eller huru rimmar sig, frågar Geijer, medgifvandets att qvinnan äfven kan intaga tronen, med den allmänna grundsatsen, att hon i offentliga angelägenheter eger ingen röst? Qvinnor finnas, som uppfyllt de högsta politiska pligter, som kraftigt bidragit att rädda sitt fädernesland. Hvarje rättskaffens qvinna känner sina förbindelser äfven mot det allmänna och visar detta äfven under den mest obemärkta verksamhet. *Huru skulle hon ej, äfven i afseende på den allmänna välfärden, ega rättigheter?»*

Man ser att Geijer nu, likasom 1829 stöter på svårigheter, men den då antagna utvägen att yrka på *obligatorisk ofrihet för qvinnan, till främjan af hennes eget bästa*, tillfredsställer honom icke längre. Svårigheterna visa honom »att frå-

* Representationsfrågan 1840, del. III, sid. 261.

gan ej endast ligger inom det politiska gebietet.» Det finnes en högre allmännare samhällighet än den politiska, nämligen den allmänt mänskliga, och det kan inom denna högre allmännare samhällighet finnas pligter, för hvilka de politiska måste vika.* Qvinnans *moraliska* verksamhet, i förhållande till hennes *politiska*, visar sig under denna synpunkt. Den senare kan endast såsom undantag framträda, emedan dess direkta, ständiga utöfvande skulle vara hinderligt för hennes moraliska bestämmelse, hvilken äfven för det politiska samhället är den viktigaste. Men hon befinner sig ej ensam i denna kategori. Geijer grundar sin undantagsregel ej endast på könsförhållandet. Hvem nekar t. ex. presten inflytande? frågar han. »En sådan förnekare skulle vederläggas af hvarje historiens blad. Likväl medgifves — och den kristlige läraren är den förste, som medgifver detta, — att politiken ej är hans egentliga fält, utan att han odlar ett annat för högre skördar. Det samma gäller om andra samhällets medlemmar, t. ex. vetenskapsmannen.» Ehuru således de politiska pligterna i allmänhet ej kunna tänkas utan i samband med de moraliska, finnes det likväl, enligt Geijers tanke, särskilda pligtområden af den beskaffenhet, att de mer eller mindre ålägga *uppföringen* af politisk verksamhet. I denna gemensamma kategori befinna sig isynnerhet »den moderliga, den andliga och äfven den verldsliga läraren — således de, som företrädesvis vårda det uppväxande släktets uppföstran.»

Häremot gör nu Geijer sjelf det inkastet, att det just är *uppföstran*, som bereder öfvergången till myndighetstillståndet. Qvinnan intager i denna första rummet. Ty på den grund, *familjen* genom henne lägger, måste både *kyrkan* och *skolan* byggas. Man inser då genast orimligheten af att vilja hålla dem i medborgerligt omyndighetstillstånd, som just skola uppföstra medborgare till myndighet. Om man likväl, fortsätter

* Representationsfrågan 1840, del. III, sid. 262.

han, på samma gång måste medgifva att dessa uppfostrares egentliga verksamhet ej är eller bör vara politisk, så är rätta skälet snarare, att de äro *öfver* politiken än att de ej skulle nå upp i dess region. »De vårda tillsammans det rent menliga i samhället, som är det ämne, hvaraf medborgare danas. Derför böra de vara emanciperade från politiken; icke såsom skulle de sakna politiska rättigheter, utan emedan de ej böra vilja utöfva dem, så att detta gör intrång i deras egentliga bestämmelse. Detta är, tillägger han med en af dessa ordlekar, som så gerna tränga sig på honom, detta är den rätta meningen af kvinnans *emancipation*: en politisk befrielse, som äfven bör komma presten och vetenskapsmannen till godo, så vida de af sina högre pligter finna sig uppfordrade att äska den.»

Undantag från pligten att deltaga i representantval, som Geijer eljest ej vill medgifva ens för tjänstehjonet, medgifver han alltså för kvinnan, ej emedan hon kan förnekas rättigheten att öfva denna pligt, utan emedan det finnes ett högre moraliskt afseende hvarför hon ej *bör vilja* utöfva densamma. Han underkastar henne således i denna punkt ännu ett slags tvång, men detta, väl att märka, *icke under en annans godtycke, utan under den egna, i pligtens tjänst ställda viljan.*

Geijer återkommer, så vidt vi känna, icke vidare till frågan om kvinnans politiska rättigheter; men ofta och i allt klarare och mera skärpta uttryck framhåller han huru i bredd med personlighetsbegreppets genombrott, går kvinnans frigörelse, och i kraftiga ord visar han det förädlande inflytandet af båda dessa verldshistoriska fakta.

»Allt erkännande af rättigheter börjar, säger han, med erkännandet af *den svages rätt*.* Derför har rättstillståndets utveckling äfven gått i bredd med erkännandet af *kvinnans rättigheter*.» Han visar huru under Sveriges medeltid fram-

* Det europeiska samhällets begynnelse, 1844, del. VII, sid. 454.

stegen voro i båda hänseenden hastigare än i andra länder, allt ifrån midten af tolfte århundradet, då Erik den helige bestämde *svenska hustrurs rättigheter*, och hundra år derefter, då Birger Jarl förordnade att *syster skulle ärfva med broder*, och med lag värnade qvinnofriden, tills, efter ännu knappt hundra år, Magnus Eriksson aflyste träd domen 1335, och med det samma stadgade att »qvinnan gälde allt sitt brott såsom mannen».

Qvinnans inträde inom samhällsordningens område utgör, enligt Geijer, den viktigaste inre epok i menckliga samhällets historia, »emedan det innebär ett förädladt begrepp af *sjelfva den menckliga personligheten*.* Det är ostridigt», tillägger han, »att den största inre förändring, som ännu med menckligheten timat, nämligen det i kristendomen utur och öfver förgängligheten framgående odödliga personlighetsbegreppet och allas delaktighet deruti, hvilket gaf hvarje mencklig varelse ett värde, som i och för sig sjelft bjöd aktning, ock så blef den, som mer än något annat förädlade qvinnans förhållande till mannen. Allt erkännande af rättigheter», heter det på ett annat ställe, »är först och främst erkännandet af qvinnans rättigheter».

Att Geijer i denna korta men allt omfattande förklaring inbegriper äfven den rätt, närmast i förhållande till mannen, som han fordom förnekat qvinnan, lika rätt till arf, och myndighet att råda öfver hvad hon eger, säger sig sjelft. Att han — om frågan då varit väckt — icke kunnat vilja förvägra hustrun och modern den myndighet, han tillerkänt den ensamma qvinnan, är ock otvifvelaktigt. På sin höjd hade han väl också här tillagt att det kan finnas högre hänsyn i följd af hvilka hon icke *bör vilja* begagna sin rätt — något, som för öfrigt kan inträffa med alla menniskor.

Ehuru Geijer sätter äktenskapet och familjelifvet högre än alla andra lifsformer, är han långt ifrån blind för värdet af andra.

* Det europeiska samhällets begynnelse, 1844, del. VII, sid. 449—50.

»Mannen är en hälft, qvinnan är en hälft; fadern och modern med sitt barn är en hel menniska», citerar han efter en indisk lagstiftare. »Dock», tillägger han, »kan hvar och en, som dertill har kallelse och förmåga, äfven komplettera sin existens på egen hand. Goda gerningar är ingen förkastlig afföda. Och äfven enslingen är ej afskuren från det hela. Det kommer deraf, att vi alla äro barn i en faders hus. Hvar och en kan säga: *Jag vill stå upp och gå till min fader*».

— — — — —

Bland alla tankar, som utforskandet af dessa Geijers åsikter om qvinnan väcker, är det *en*, som tränger sig främst med hela den styrkande och frigörande makt, som utstrålar från den geijerska idéverlden. Det är den, att qvinnofrågan är en af mensklighetens lifsfrågor och, så betraktad, innerst blir *en religiös fråga, uppsprungen ur kristlig grund*. Det blir oss klart, att hon antingen saknar full giltighet eller ock löper fara att missriktas inför hvarje lifsåsigt som förnekar den menskliga personligheten och Gud såsom dennas ursprung och mål. Vilja vi i nutiden finna bekräftelse på denna sanning, behöfva vi blott erinra oss positivismens orimliga försök att bestämma qvinnans lifsuppgift, eller pessimismens förnedrande uppfattning af hennes natur och arten af hennes mission.* Ja, vilja vi vara ärliga, måste vi erkänna, att sjelfva den kristna kyrkan är i sin uppfattning af qvinnan ännu långt ifrån kristlig. Man erinrar sig läran om att qvinnan är och förblifver ett lägre väsen än mannen, och därför bör intaga samma underordnade ställning till honom, som församlingen till Kristus;** att barnsörden är vilkoret för hennes andeliga räddning; att Sara, sådan hon skildras i den gammal-

* Se *Emund Gammals* studie af qvinnofrågan sid. 8, 9. Så ock »*Das Weib*», *Philosophische Briefe* af »den modifierade pessimismens målsman», *Emerich du Mont*.

** Jemför härmed Geijers tro, att endast en qvinna, en moder, kan fullt fatta Jesu bergspredikan. (Tal i Bibelsällsk.)

testamentliga berättelsen, är mönstret för en äkta hustru m. m.*

Visserligen skall qvinnofrågan, oberoende af kyrkliga läror och filosofiska system, småningom finna sin yttre lösning genom den juridiska lagstiftningen; men innerst, i hjertan och samveten, i det menckliga medvetandet, löses väl hon såsom så många andra tidens frågor först då, när en rening af de kristliga moralbegreppen inträder. Huru, i afvaktan härpå, kärleken kan utjemna orättvisorna i så väl lagstiftning som sed, också detta skola vi lära af Geijer, då vi nu följa honom från tankens område ut i lifvet.

VI.

För en utredning af frågan, huru Geijer såsom mogen man i sitt lif förverkligade de idéer af qvinnan, äktenskapet och familjen, som han omsider i sina skrifter uttalat, finnas föga andra källor tillgängliga än den tryckta samlingen af hans bref samt de drag ur hans enskilda lif, som hans lefnads-tecknare anført. Redan enstaka uttryck i brefven af 1810 belysa dock frågan. Så heter det: »kurtis är grundad på qvinnoförakt.» Sjelf föraktar den unge brefskrifvaren denna »af malice och koketteri sammansatta jargon som man kallar kurtis mellan könen,» och vämjes vid minnet af hvad han deraf sett.

Af särskildt intresse är det att iakttaga den unge Geijers förhållande till sin trolofvade. Genom hans bref till systemen veta vi, att den vanliga studentsvagheten att på grund af ett eller annat lärdomsbetyg se ned på ostuderade jemnåriga icke ingick i Geijers skaplynne. I brefven till hans fästmö återfinna vi samma ton af jemnbördighet och samma beredvillig-

* Vidare kan vår tids kyrkliga uppfattning af qvinnan med stor fördel studeras i *biskop Martensens* berömda verk: *Den kristlige Etik*. Den speciella del afdeln. 2. Den sociale Etik, sid. 1—75. Af särskildt intresse är det att studera Martensens uppfattning i jemnbredd med Geijers här anförda.

het att erkänna giltigheten af det älskande hjertats och sunda förståndets uttryck framför den blotta lärdomens. Icke heller antyda brefven, vare sig till henne eller hans qvinliga vänner, någon blind beundran för honom å deras sida, hvilket säkert illa skulle lidits af hans ärliga själ. Tvärtom har Geijer ofta att inför dem försvara vissa sina i skrift uttalade tankar eller redogöra för sina åsigtter i lifvets allvarligaste frågor. Redan det tidigaste af de anförda brefven till hans trolofvade, det af den 5 Aug. 1809, vittnar härom.

»Jag tycker om dig», heter det der, »för att du är religiös och älskar den eviga kärleken. Tro mig, jag gör det också — och låt ej bedraga dig af några förflugna utlätelser, som jag kanske fält, men hvilka blott uppkommit af mitt olika sätt att se dessa saker . . . Ja, jag tillbeder honom i stoftet med bäfvan och kärlek, den evige, för hvilken äfven jag, den ringaste af hans tjenare, ej är främmande.» Han ser, säger han vidare, Guds godhet öfver allt. Herren lefver för honom i slägtets skiften likasom i naturens välsignade gång; och derfor förnimmer han också harmonien i Guds människoverld. »Verlden är musik; men vi stå midt i stycket, höra blott enskilda toner, och dissonanser sönderslita vårt öra. Dissonansen, enskildt anslagen, är vidrig. Hör den i sammanhang: du märker den ej. Så är det med lidandet och hvad vi kalla det onda i verlden. Ja, vi skola en gång förstå det, älskade, om vi äro värdiga dertill; äfven vi skola en gång, då vår röst är tystnad på jorden, förnimma den evigt strömmande melodien af verdens lopp». . . . Han kunde nog ha mycket att säga om en falsk religion; »men», tillägger han, »du skulle ej begripa den, och så kan det vara lika mycket, eller kunna vi muntligen tala derom».

Ett annat bref af 1812 utgör svaret på fästmöns, såsom det vill synas ganska sjelfständiga, kritik af hans psalmförsök.

»Jag ser nog», skrifver han, »att ditt omdöme om mina psalmer är, att de gå an. Och jag skall ej knäppa dig på näsan därför, ehuru jag naturligtvis om dem har en bättre tanke». Han medger att de äro fulla af smärre vårdslösheter, tillkomna dels af förbiseende, dels af hat mot en smak, som sätter all poesi i frasen. »Men», fortfar han, »att de kommit från mitt hjerta, det vet jag: många äro skrifna under tårar; och bära de ej tecken deraf, så befinner jag mig i den fullkomligaste förblindelse. Du skall få se, att de växa till sig i ditt omdöme.»

I ett bref af 1813 talar han om ovissheten af sin framtid, men framlägger sina skäl hvarför han föredrager att vänta på en profession vid akademien, med möjlighet till historisk skrifställarverksamhet, framför att binda sig vid prest- eller skollärarekallet. Han har redan börjat ett arbete, som skall bereda honom väg. »Kanske», tillägger han, »skall du säga att jag bygger slott i luften, men det är dock ej slott utan blott en liten koja. Emellertid kan jag ej nog tacka Gud att han gett mig en sådan som du, som ej ledsnar vid din fattige vän.»

De första bref, som röja något af den äkta mannens förhållande till sin hustru, äro de från riksdagen 1829. De afhandla ryktet att han skulle erbjudas Vermlands biskopsstol. Hustrun tyckes af omtanke för familjens ekonomiska ställning samt af kärlek till hembygden hafva önskat att han velat mottaga platsen. Men han vägrar, detta af de ädlaste skäl. Han är, skrifver han till system, för samvetsgrann att taga ett biskopsembete såsom en maklig bergning. En gång biskop blefve han det helt och hållet. Man kunde på detta sätt få en otadelig, medelmåttig biskop, men med »Erik Gustaf Geijer vore det slut». Det är ej högmodet som talar, tillägger han. . . . »Jag räds för denna höghet, dessa nya pligter. Bättre att verka i den krets der jag är hemmastadd. För Upsala akademi är jag ej obetydlig. Den skulle förlora mer än Vermland vinner».

Då hans hustru föreställde honom huru han på den i fråga varande platsen skulle få tillgångar rika nog att, utan men för familjen, tillfredsställa sitt hjertas behof att hjälpa och göra godt, svarade han: »Jag skulle få mera, men också ge mera. Förhållandet för de mina blefve detsamma.»

Till svärfadern skrifver han, i fråga om samma sak, huru luft det är honom att se ett handlingssätt, som måste vara utsatt för många olika omdömen, af hans närmaste så rent och ädelt bedömdt. Sin hustru gör han i detta afseende inga förebråelser. Hon har, säger han, ett mycket älskande hjerta, djupt fästadt vid hembygden, och hon behöfver *tid* att omsätta föreställningar, som blifvit henne kära. »I vårt förhållande till hvarandra», fortsätter han, »*kan*, jag vågar påstå det, intet missljud uppstå. Vi äro dertill för mycket och för innerligt med hvarandra införlifvade».

Detta vackra uttalande gäller icke ett ungt, alldeles opröfvadt äktenskapsförhållande. Förbindelsen mellan Geijer och hans hustru hade i sjelfva verket redan före äktenskapet haft en pröfning att genomgå. Den antydes i professor Nybloms minnesblad i Ny illustr. tidning, deri han omtalar hur Geijer året före sitt giftermål lärt känna ett par qvinnor, hvilka på honom utöfvade ett mäktigt inflytande. Den ena var Öfverstinnan Mallå Silfverstolpe född Montgomery, som denna tid och ännu långt senare utgjorde medelpunkten för det estetiska samlifvet i Upsala. Hennes vänskap för Geijer fortfor så länge han lefde. Ännu mäktigare inflytande öfvade dock på Geijer den andra väninnan, den berömda tyska skaldinnan Amalia von Helvig, född v. Imhoff, och prof. Nyblom meddelar intressanta drag af det romantiskt-svärmiska samlifvet mellan dessa högt begåfvade qvinnor samt Geijer och Atterbom.

Ännu åtta år senare skrifver Geijer om den upsalavinter, då han lärde känna Amalia: »Jag har ej upplefvat något som liknat dessa månader, då dagen upptogs af snillrika samtal

och natten till större delen med att skrifva föreläsningar, som äfven hon skulle höra. . . . Hvad har jag ej henne att tacka för! Hon har först öppnat mitt öga för konstens skönhet. . . . Och om dess rena njutning sedan varit bland min lefnads vällust, så är det hennes hand, som virkat in denna gyllene tråd i dess väf.»

Enligt vissa skriftställares uppfattning borde under antydde förhållanden fru v. Helvig hafva brutit sitt äktenskap likasom Geijer sin trolofning. Sjelfva tänkte de annorlunda. Amalie återvände till Tyskland med sin åldrige make. Geijer räckte följande sommar, efter sju års förlofning Anna Lisa Lilljebjörn sin hand vid altaret; och sjutton år senare vittnar han att intet missljud *kan* uppstå mellan honom och henne, äfven då när de äro af olika tanke i viktiga mål. Det är intressant att jemföra detta Geijers yttrande om sina känslor för den genialiska tyskan med det här anförda om hans förhållande till hustrun. Å ena sidan det snillrika tankeutbytet med en poetisk själ och konstnjutningens gyllene tråd invirkad i hans lif. Å den andra införlifvandet med ett »mycket älskande hjerta», i ett förhållande så djupt och innerligt, att det af intet *kunde* störas. Läger man härtill, att de anförda uttrycken af den tjuskraft, Amalie haft och allt fortfarande hade för Geijer förekomma i ett bref — *just till hans hustru*, så blir förhållandet ännu vackrare. Det öppna, manliga förtroendet förutsätter, å hans sida medvetandet om renheten af hans känslor, å hustruns redebogenheten att emottaga hvarje mannens förtroende, äfven då när det ej kunde undgå att vara för henne i någon mån bittert.

Kunde man tränga djupare in i detta förhållande, skulle man kanske afvinna det samma nya, för det moderna äktenskapsstudiet värdefulla spørsmål: så det om *den gräns. hvar-öfver*, i ett rent äktenskap, *vänskapen icke får gå och hvarinom kärleken icke får klaga.*

Frågor af denna art voro för öfrigt långt ifrån främmande för tänkande män under 1830- och 40-talet. En ledande personlighet vid denna tid, till hvars sedliga medvetande man blickade upp såsom till en ledstjerna, tillfrågades af mer än en bland sina vänner huruvida ej en make, lefvande i lyckligt och troget äktenskap, vore berättigad att vid sidan deraf tillåta sig en ren, erotisk förbindelse. Svaret lydde, *att det vore den inre troheten, som gifve den yttre dess värde; att ingen kunde svika den, utan att svika sin tro och sig sjelf.* Vi tro oss veta att Geijer var en bland frågarne. I så fall skulle det visa, att icke den ädlaste går fri för frestelse. Att Geijer bekämpade sin, därför borgar hans karaktär så väl som hans offentliggjorda bref. Af dessa ser man bäst huru Geijer med sin hustru delade äfven sitt inre lif, likasom han under resor eller frånvaro från hemmet af annan orsak, framlade för henne alla sina intryck med den sällsynta förening af djupsinne och älskvärd omedelbarhet, som tillhörde hans natur. Professor Nyblom så väl som Rud. Hjärne meddela drag ur fru Geijers anteckningar vittnande om lyckan och innerligheten af de båda makarnes samlif. Betecknande är Geijers bref till sin fästmö med underrättelsen, att den erhållna docentbefattningen möjliggjorde deras snara giftermål, och hvari han betingar sig rättigheten som äkta man att ibland vara »litet obeskedlig», emedan hans natur hade någonting af tjufpojke, som han måste gifva luft. I samma riktning betecknande är den vackra lilla visa han diktade efter ett sådant utbrott af »obeskedligheten», och som innebär en hvardagsfilosofi, lika hjertligt humoristisk som lärorik.

Litet gnabb ibland
skadar aldrig grand
om blott man älskar hvarann.

Mulen himmel ock
klarnar åter opp,
så är naturens lopp.

Hjertat i sin bur
är ett litet djur,

som tar stundom häftig fart;
 kärlek och tro
 smeka det till ro,
 smeka det till ro helt snart.
 När som jag tänker på min vän,
 solsken har hjertat då igen.

Liksom i alla Geijers visor få dock orden först af melodien sin rätta mening och betoning. Så här, der vilkoret för gnabbets oskadlighet: *om blott man älskar hvarann*, får i den musikaliska satsen en så absolut afgörande betydelse.

Många flera smådrag kunde framhållas till vittne om förhållandet mellan Geijer och hans hustru. För vårt syftemål är det dock nog att hänvisa på den småningom allt mer renade samklangen mellan Geijers äktenskapliga lif och halten af de åsigter, han uttalat om helgden af den äktenskapliga förbindelsen. Klart framgår ock af det föregående, att ju mera Geijer frigjorde sig från allt, som hämmat utvecklingen af hans egen inre personlighet, desto klarare inser han, att det är först med erkännandet af qvinnans värde såsom menskelig personlighet, som äktenskapet kan fylla sin höga uppgift. Först då skall också i allmänhet förhållandet mellan män och qvinnor verka förädlande.

Att Geijers uppfattning af qvinnan påverkades af hans vänskap för Fredrika Bremer, likasom hon å sin sida rön-te ett djupt intryck af honom, är för oss påtagligt. Ingenting visar bättre hans höga tanke om qvinnan än det faktum, att han i bref till qvinliga vänner, företrädesvis Fredrika Bremer och fru Löwenhjelm, nedlagt de kraftigaste uttrycken af sitt inre lif — sitt gudsförhållande och sitt religiösa tänkande. Mest betecknande för vårt ämne är dock hans bref af d. 15 Dec. 1841 till Fredrika Bremer. Det utgör svaret på hennes inlägg i den straussiska striden medelst den lilla skriften *Morgonväckter*, hvartill manuskript synes hafva blifvit Geijer tillsändt, med begäran att han måtte genomse det.

»Tack för dina Morgonväckter», skrifver han till svar. »Jag har läst dem med sant nöje och uppbyggelse, och många med mig skola egna dig samma tacksägelse. De äro utgjutelser af ett varmt och ärligt hjerta. Ärligheten anses väl ej för något synnerligen högt intyg, och likväl är det», fortsätter brefskrifvaren, »det högsta — det hvarförutan allt annat förlorar sitt värde. Således, först och främst, tack, min *ärliga* Fredrika! för det du erkänner och bekänner det ärliga tviflet, liksom din egen kamp deremot och din ödmjuka förtröstan om seger.» Geijer väntar, säger han, i närvarande krisis för den kristliga öfvertygelsen mer af *lekmännen* än af presterna, emedan de senare tala å embetets vägnar, liksom vår Herres advokater. Ja, han vill tillägga ännu ett stycke af sin trosbekännelse. Han tror, att *qvinnan* kommer att ha en stor inflytelse i denna krisis. »Mannen är utsatt för att förlora sig i sitt *jag*, hvilket han vidgar till mensklighetens eget; och ödsligheten af den sista, äfven inom teologien inbrytande filosofien ligger just i en inom sitt *jag* isolerad tanke. Qvinnan är ursprungligen ställd på ett *du*, öfvergifver aldrig denna position, och det sunda förnuftets protest mot ödsligheten af det abstrakta *jag* kommer därför naturligast från henne. — Derfor fägnar det mig, att det första förnuftiga, jag hos oss sett skrifvet mot Strauss, kommer från en svensk qvinna.»

Några anmärkningar och råd rörande enstaka citat och uttryck följa, der det bl. a. heter om ett anmärkt ord: »dock, har du förkärlek för det djerfvare epitetet, så låt det stå.»

Brefvet slutar med nedanstående ord:

»Jag vill ej fästa mig vid så många sköna särskilda ställen. Slutet är isynnerhet skönt. . . . Tack ännu en gång för dina *Morgonväckter!* Det är morgon i dem. En morgon som skall uppriska många.»*

* Att Geijer ingalunda undertryckte sitt ogillande, när det gälde att uttala sig om Fredrika Bremers skrifter, se vi af hans utlåtande om romanen »*Dagboken*», i brefvet af d. 4 Dec. 1843.

Huru Geijer i sitt eget lif förverkligade sina idéer om familjens helgd och om betydelsen af den andliga lifsluft, i hvilken det unga släktet växer upp, framgår af alla de teckningar, samtida gifvit oss af Geijer i sitt hem. »Han var medelpunkten i familjen,» säger en minnestecknare. »Han var en engel i godhet och ömhet mot de sina», säger hans hustru i sina anteckningar. Det är väl dock icke gerna möjligt att Geijer kunnat egna mycken tid åt sina barn; här om någonsin besannar sig hans eget ord att det är genom hvad människan *är*, mer än genom hvad hon *gör*, som hon verkar på sin omgifning. Han gaf sig sjelf, helt och fritt, och deri ligger kanske hela konsten att vinna andra. Men hvad detta gifvande innebär, om ondt eller godt, det beror af personligheten. Hvad Geijer förlänade de sina i och med gåfvan af sig sjelf uttalar hans hustru med orden: »Att ha lefvat med och bredvid ett sådant slags väsende i många år, borde draga en ett godt stycke in på rättfärdighetens och salighetens väg.»

Hvilka helsobringande och hjertestyrkande element Geijer indirekt inlade i familjens hemlif röjer sig bäst af hans visor, diktade vid pianot, midt i familjekretsen och utan någon annan afsigt än att gifva uttryck åt hvad som rör sig i hans själ eller lefver omkring honom. Hans tankar, »hvilkas strider blott natten ser», söka då efter slutadt dagsarbete hvila hos tonerna:

*»Hjerta, som lider af dagens gny,
Toner, till er vill det fly.»*

På hjertats frågor får han ej svar af sig sjelf, ej af andra; det bästa säger honom ingen, det vill han lära af tystnaden. Hvad i hjertat talar stilla det vill han lyssna till, och går honom verlden mot, hvad mer!

*»Svare hvar för sig,
Jag svarar för mig
Och låter mig ej förvilla.»*

Ser han bland raden af yppiga skönheter ett slutet väsen, verkande tyst för andra, så minnes han resedan, blomstret i de svala lunder, som, sänkt i gräset och nekad skönheters uttryck för sin själ, låter den stilla blomma inom sig; och så sjunger han om hur »*lefva är att lida*» och beder:

*»gläd dig, blomma; glädje sprida
bättre är än vara skön.»*

I sin hustrus mun lägger han visan om hur, när all världen utan rast och ro löper kring för ingenting, hon blott vill

*»i det stilla bo,
och ha ro.»*

Flickan låter han ge luft åt sina tankar med en humoristisk veklagan öfver världens tråkighet, samt det fasta beslutet att ej låta denna nå den lilla världen i hennes själ, utan hellre »*sin tid förspilla med att vara nöjd och glad.*»

Sjungande lyser han frid, *Guds frid* öfver *det nya hemmet*, som skall upptaga honom och hans kära.

I herrliga tonfall sjunger han en annan gång *hvad han älskar*: grönskande jord, blånande haf, himmelens sol, allt är honom kärt; men mer än jordens skönaste krans, mer än böljans dans och sjelfva solens glans, älskar han

*»Himmelska ljusets gryende tröst
I ett bäfvande menniskobröst.»*

Och hvilka gripande tonfall finner han ej för den längtan, som fyller nordbons själ, då han ser »drifvornas tårar» sippra i granskogen och hör fogeln qvittra; då han väl ännu känner vinterns isande spår i sitt eget hjerta, men hör också der »*liten fogel slå*», spörjande:

»Kommer ej våren?»

I blotta uttrycket af segrande kraft, som klingar i dessa sluttoner, möter flägten af en stark och troende ande, full af visshet »om det som han icke ser».

Ett herrligare uttryck af kraft och lefnadsmod ännu i ålderns dagar än »skridskovisan» är svårt att uppleta. Man tycker sig se skridskogångaren på klingande stål ila fram öfver isens kristallfält, med silfver i håren och ålderns stämpel på pannan men glada tankar derinom.

*»Framåt, ännu ej är lifvet mig tungt,
Och mod är i bröstet och hjertat är ungt.»*

Åsynen af det annalkande ovädret ger honom den i yttre som i inre måtto så målande sången om stormen. Öfver allt råder tystnad och qualm, störda blott af sjöfogelns skri; seglen hänga slaka, solen bränner het;

*»Men molnet nalkas, det stormen bär,
Upp, möt den med kraft, den mod begär.
En riktig storm och en riktig man,
De passa ej illa för hvarann!»*

Under en båtfärd med de sina, eller kanske blott i minnet af en sådan formar sig i hans själ den ljufliga lilla visan: »Blida böljor.» Han gläds åt vågens solbeglänsta bana, han tackar de milda vindar, som lyckosamt fyllt seglen på hans lefnadsbåt; men han anar stormen bortom den blida flägten, han vet att svekfull som vågen är människans lycka, och sakta ber han:

*»Lifvets herre! Gif mig ett troget,
Ödmjukt hjerta.»*

En ibland de egendomligaste och mest fångslande af Geijers melodier är den till Vallgossens visa, buret af de enklaste ord och en stämning, hvilken kanske blott den förstår, som erfarit intrycket af stor enslighet i naturen eller i lifvet.

Vallgossen sitter på berget, skyhög stiger furan, i djupet går elfven, rundt om honom tiger allt, och han sjunger hvad han ser och känner: högt är berget och tyst är skogen,

*»enslig är qvällen,
ensam är jag.»*

Ser skalden åkermannen strö sitt korn i mullen, sjunger han den enkla arbetarens visa och slutar:

*»han gör som jag — begrafver sitt hopp,
han tror som jag på sol och vår.»*

Känner han sig af heliga inre krafter drifven ut från välkänd, skyddande hamn; vågar han sig, som seglaren, ensam, i bräcklig farkost, ut på det vida hafvet, ser stjernhvalfvet låga uppöfver sig och hör grafven brusa hemskt under sina fötter — välan: »Framåt, så är hans ödes bud.

I djupet bor, som uti himlen, Gud.»

Väl får han ensam skrida sin bana fram. Vägen är lång, målet fjerran. Dagen sjunker redan, rymden mörknar, snart ser han blott de eviga stjernor. Dock sörjer han ej flyende dagen, bäfvar ej heller för stundande natt, ty, sjunger han

*— af den kärlek, som går genom världen,
Föll ock en gnista in i min själ!*

— — — — —

Tänka vi oss dessa och dylika sånger diktade vid pianot, ofta under strida tårar, midt ibland jollrande barn eller glammande ungdom och sedan sjungna af mor eller dotter; och ana vi hvad det vill säga för unga sinnen att sålunda få likasom bada i stora tankar och rena harmonier, sådana de omedelbart välla upp ur källsprången i det ädlaste människobröst, den rikaste diktarsjäl — då kunna vi fatta hvad Geijer var

såsom uppfostrare. Då kunna vi ock förstå huru han i sitt eget hem förverkligade sitt ideal af familjen.

VII.

Vi stanna här. Vål kunde ännu mycket vara att hemta ur Geijers skrifter så väl som ur berättelserna om hans lefnad, och isynnerhet ur den rika, ännu outgifna samlingen af hans bref till sin hustru, men detta må läsaren sjelf uppsöka, i den mån det är eller blir tillgängligt. Det här anförda torde vara nog som slagruta för nya skattsökare.

Icke ville vi, äfven om det låge inom vår förmåga, i alla enskildheter qvarhålla våra unga läsare vid den Geijerska lifsuppfattningen. Det vore i sjelfva verket att handla i strid mot Geijers egen ande. »Bevare mig Gud att vilja stämpla dig i min form», skrifver Geijer sjelf till Atterbom. Mer än en gång uttalar han sin motvilja för att betraktas såsom auktoritet för andras åsigter och esomoftast uttalar han den allvarliga önskan att af efterkommande släkten varda öfverträffad »i alla sina sträfvanden». Men för att denna vackra önskan må varda uppfylld fordras, att begåfvade och med Geijer befryndade andar taga upp hans idéer, utveckla och föra dem vidare. Huru detta delvis redan skett, skall professor Nyblæus visa oss, sedan han nu gifvit Geijer den plats, honom tillkommer bland vårt lands sjelfständiga tänkare.* För att uppgiften må fullföljas af det nutida släktet, behöfver ungdomen lära känna Geijer samt inse huru mycket de hafva att lära af honom och hvilket stöd de i honom kunna finna vid bestämmandet af en egen, sjelfständig lifsåskådning. Att bidraga härtill har varit afsigten med denna lilla studie. Vi hafva dock i den samma endast i spridda utdrag kunnat meddela Geijers tankar. De hafva derigenom naturligtvis förlorat i enhet och kraft. För att

* »Den filosofiska forskningen i Sverige.» Andra delen förra afdeln.

gifva ett samlat intryck af det anförda vilja vi derfor i några korta satser framlägga den tankegång, som ligger till grund för Geijers uttalanden uti i fråga varande ämnen:

Äktenskapet är roten för all sedlighet på jorden, och familjen är samhällets vagga.

För utbildningen af ett sedligt, viljestarkt och lefnadsfriskt folk, mäktigt på en gång af ett fritt utveckladt personlighetslif och en pligttrogen, offervillig samhörighetskänsla, fordras att hålla familjen helig och äktenskapet rent.

Denna uppgift åligger mannen så väl som qvinnan; den löses icke genom blotta iakttagandet af juridiska lagbud utan i kraft af en i Gud helgad kärlek, samt genom den förmåga att älska sin pligt, och genom det erkännande af den mänskliga personlighetens rätt, som kristendomen bragt till med vetande hos menskligheten.

Den kärlek, som icke är fröet till alla manliga och qvinnliga dygder är ingenting värd.

Ett sant äktenskap innebär ett utbyte af egenskaper under inbördes uppfostran man och hustru emellan.

Troheten är, i all förbindelse, uttrycket af dess sedliga karaktär.

Den möjlighet till skilsmessa mellan makar, som lagen i växande mån medgifver, gör det frivilligt burna bandet blott så mycket fastare.

Icke den sinliga lidelsens veålingar, icke heller ett tillfälligt svalnande af hjertats tycke gifver en make rätt att bryta sin förening; men väl vissheten att äktenskapet ej längre förmår verka förbättrande. »Intet band gäller i jemförelse med en själ».

All rätt, äfven den mellan föräldrar och barn, är ömsesidig och måste förvärvas.

Det gifves icke mer än ett sätt att rätt uppfostra, det är att rätt lefva.

Föräldravördnaden, långt ifrån oförenlig med karaktärens sjelfständighet och personlighetens rätt, får af dem först sitt rätta värde.

Sjelfva Guds-förhållandet förutsätter sjelfständighet.

Försoningen mellan rätt och pligt, beroende och frihet är målet för all uppfostran, äfven den som samhället ger och i sin ordning för egen del emottager.

För dess ernående kräfas uppfostrare och institutioner, hvilka bära inom sig fröet till sin egen fortgående fullkomning.

— — — — —
 Qvinnans inträde inom samhällsordningens område betecknar en högre uppfattning af den menckliga personligheten och bildar derfor den vigtigaste epok i menniskoslägtets inre historia.

Personlighetens rätt är densamma för båda könen. Allt hvad som på denna grund tillerkännes mannen, vare sig inom familjen eller det medborgerliga lifvet, måste således också tillhöra qvinnan, så vida hon ej finner sig, på grund af högre och heligare uppgifter »böra vilja» derifrån afstå.

Qvinnans högsta uppgift är den uppfostrande. Denna uppgift är dock icke uteslutande fästad vid moderskapet i fysisk mening, utan kan äfven af den ensamma öfvas i stort till mencklighetens fromma. »Goda gerningar äro ingen dålig afkomma».

I mån som den menckliga personlighetens värde mera villigt och allmänt erkännes, i samma mån höjer och förädlar sig qvinnans förhållande till mannen.

Qvinnans kraftigare ingripande i mencklighetens utvecklingsarbete är af största betydelse; särskildt bör hon kunna hafva stort inflytande på lösningen af den religiösa frågan.

— — — — —
 Så långt Geijer. Fråga sig nu våra läsare, hvad de hafva att lära af allt detta? — ja, då vilja vi följa Geijers råd till Fredrika Bremer och låta dem sjelfva »tänka dit svaret».

Det är nämligen i eminent grad så med Geijer som han sjelf i sin definition på öfverlägsna snillen sagt: *Han »drager ej blott till sig; han drifver tillika hvar och en inom sig sjelf, som med honom sysselsätter sig.* Han verkar endast sjelfständigt, han styrker och ger känslan af själens helsa.» Och han har ju sjelf sagt oss att »allt, hvad den friskaste luft har renande, allt hvad den klaraste våg har läskande, allt hvad det skäraste ljus har lifvande, är ett intet deremot.»

En sådan helsokälla är det, som vår ungdom behöfver, för att ej, likt sina äldre syskon, varda lefnadstrött innan hon ännu börjat lefva, lidande liksom de af denna namnlösa själens tvinsot, som i svåraste stadiet yttrar sig i sjelfmord och — beundran för sjelfmördare. Och en helsokraft af denna art är det just som Geijer bjuder, ej blott i sina skrifter utan i sin personlighet och sitt lif. Om vår lilla studie lyckats visa huru man kan blifva delaktig deraf, har den vunnit sitt ändamål.

Esselde.

34. Två ädlingar.

Ett fentiårsminne.

Gömd i lätta töckenslöjor mornar
sig oktoberdagen litet vresig,
lik ett barn, som har i otid vaknat
och i-säng-gardinen qvalsöfdt höljer
rosig kind, och låtsar ännu slumra.
Snart dock skingras dimman, vinden frisknar,
solen strålar plötsligt fram, och muntert
dansar vågen, blank som stål, kring klippor,
skär och kala hållar i den djupa
skärgård, som mot österhafvets stormar

värnar en af Sveriges skönsta nejder,
 landet med de malminsprängda bergen
 mellan fjärdar, sund och insjövatten,
 än af skog och gyllne tegar famnadt,
 splittradt än af fors och elf, som drifva
 hamrar, hvilkas slag mot glödgadt tackjern
 höras milsvidt och i rymden sända
 hela kärftar utaf ljus och gnistor —
 landet, som man, tjusad, *Tjust* har kallat.

Ytterst der i skärgår'n, mellan uddar,
 tätt med ek och fur bevuxna, ligger,
 kastad ut på fjärdens djup, en skoglös,
 flack och ödslig holme, med en stuga,
 lätt behängd i vexlande festoner
 än med not och än med soltorr småfisk.
 Men, fast solen länge se'n är uppe,
 ingen rök från stugans skorsten squallar
 om den rågmjölsvälling, som af ålder
 skärbons dagvard varit. Öfver hällen
 »ungmor» varligt går med mjölkfylld stäfva;
 farmor, sedan hon den lille ansat,
 gnolar fromt en psalmvers, medan gubben
 pyntar sig i hemväfd helgdagsjacka.

Stugan synes väl försedd i öfrigt:
 upp mot taket pösa sängens bolstrar,
 hvilka ejder, mås och vingsnabb tärna
 fyllt med dun och spänstigt mjuka fjädrar;
 koppar kransa hyllan utmed spiseln,
 och i väfstol'n invid fönstret lyser
 randad väf till helgdagskjol och tröja.
 Ett allena fattas: *eld på härden.*

»Skamligt!» mumlar vresigt nu den gamla,
 då, med barnet lagdt vid fulla bröstet,
 ungmor sätter kallmat fram till dagvard.
 »Skam, att se'n baronen ärft all skogen,
 ska' en inte ha en fattig pinne
 under vällingsgrytan, ej så mycket
 att en värma kan åt lillen skjortan,
 ej en kubb att slänga in i ugnen
 och få bakt ett gudslån utaf mjölet,
 som vi böt oss till af grannmor senast
 för vår siste kalf, Gud signe själen!
 Synd och skam!» —

»Ja», inföll ungmor ifrigt,
 »synd och skam dess mer som skogen växer
 snart oss in på näsan här så ymnig,
 att väl af sig sjelf en dag han stupar
 rent i brist på arm och yx att fälla'n.
 Också säger grannas, ingen synd är
 att en qväll dra hem en knippa ene
 och till bakdags se'n en duktig kubbe;
 men till jul, så sa' hon, ska hon laga
 hon får hem till sitt den store björken,
 som i förfjols föll. Baron', så sa' hon,
 får ej vetat; och ej heller blir han
 mindre rik för några torra pinnar,
 fattigman i spiseln tänder»...

»Qvinnfolk!»

röt den gamle fiskarn nu och slängde
 näfven hårdt i bordet, så att lillen,
 skrämnd af skrällen, häpen släppte bröstet.
 »Vill I tiga! — Mor, du kunde hålla
 dig för god för token kärngajemmer.
 Sonahustrun ock må se sig före»

— i hvart ord här dubbel tyngd han lade —
*»innan ärlig härd hon skamligt sotar
 med en stulen brasa.»*

Under tystnad
 slök den gamle se'n sitt kalla soffel,
 strök med avvig hand den breda munnen,
 mumlar så ett halfhögt: »Gudi lofvadt!»
 Står se'n upp och tar till orda: »Vissten
 godt mitt ärnde — kunden alltså tegat.
 Nu en färdsup, mor, och så till segels!»
 Villigt mor ur skåpet hämtar flaskan
 och till brädden fyller silfvertumlarn,
 äreskänk för farfars trogna tjänster.
 Men då far på nytt vill tumlarn fylla,
 är det hon, som makten tar, och minner
 om att nu är bäst att båten ösa.

— — — — —
 Ut från hällen skjuter välbygd farkost.
 Vinden sprungit om, och utan dröjsmål
 hissar skälögubben segel, griper
 se'n med barkad näfve nötta rodret,
 lägger ut en ref af gammal vana
 och, med handen öfver ögat, kikar
 efter and och mås, beredd att sigta.
 Lappadt segel bugtar sig för brisen;
 fisken ända upp i vattenbrynet,
 blank som silfver, slår; men ut på klabben
 syns en skäl orörlig sin lekamen
 sola, medan bakom lummig udde
 skälögubbens lätta båt försvinner.

— — — — —
 Dagen går och re'n det börjar qvällas,
 innan fader Jan ser målet närmas,

ser från lönnars och kastanjers löfverk
 gamla herresätet, forna slägters
 »Hel'ge rum», från två terrasser höja
 lugnt sig mellan berg och fors, och spegla
 sin altan och sina paviljonger
 djupt i viken, som af qvällens rodnad
 skimrar. Några årslag än, och båten
 glider upp i strömmens breda mynning
 djupt i skuggan under ek och alar,
 hvilka, böjda, kyssa vattenbrynet.
 Skumt re'n är, men roddarn känner vägen,
 mins den gamla pilen utmed bryggan,
 binder båten der och skyndar sedan
 till förvaltarn att hans råd begära.
 När en stund de språkat, följer denne
 fram till gallerporten med de orden:
 »god som guld i grund', men kort om hufvu't,
 kom ihåg det, fader Jan, och sedan,
 rädd om skogen som om eget öga!»

Under tiden tändes skymningsbrasan,
 tornad väldigt upp i stora spiseln,
 i den runda salen med balkongen,
 der hvar afton herregårdsfamiljen
 efter slutad arbetsdag sig samlar.

Framför elden, i en gammal karmstol,
 syns en hög gestalt tillbakalutad:
 Silfversprängdt och vågigt hår omgifver
 Ett harmoniskt bildadt, ädelt hufvud,
 anletsdragen röja inre skönhet —
 sinnets adel, själens fribréf spegladt
 i en boren ädlings drag. — Med pannan
 tryckt af allvar, men kring munnen löje,

drömligt blickar han, än in i glöden,
 än på barnen, som vid brasan leka,
 än åt andra sidan der en moder,
 lockar fram ur harpan ljufva toner,
 medan vid dess fot en liten ljusalf
 lyss med ögon, som af nöje stråla.
 Fadern lyssnar, äfven han, och sakta
 smyger sig ett drag af stilla svårmod
 öfver drömmarns anlet.

Plötsligt ljuder

då en bister stämman, van att tränga
 genom stormens dån: »Guds fred härinne,
 nådig herre!» och med ödmjuk bugning
 (ödmjukheten togs i akt den tiden
 som en gärd af vördnad, ej åt ädelt
 namn blott, men åt ädelt odladt sinne) —
 skälögubben, der vid dörrn han stannat,
 vrider sliten lufva mellan händren
 medan tryggt han ställer fram sitt ärende,
 att af »nådig herr baronens» skog han
 måtte köpa få sitt vinterbränsle.

»Köpa? . . . hugga skogen? . . . bränna, sköfla!»
 och med eld i blicken, fart i gången,
 gör baronen några slag kring golfvet,
 stannar så helt tvärt midt framför gubben:
 »Nej, min käre fader Jan, *omöjligt!*»

Der de stodo, gent emot hvarandra,
 folkets man och adels herrn — armstyrkan
 gent mot tankekraften — slitets stämpel
 gent mot börds och bildnings ärfda prägel.
 Fint och ädelt formad ses den ene:
 drag, gestalt, allt synes liksom mejsladt

af en konstnärns hand ur bildsamt ämne,
 vårdadt, hägnadt och i skydd utveckladt
 till en typ af harmoni och skönhet.
 Formlös, oskön, syns den andre åter,
 som med våld ur gråstensblocket bruten,
 lemnad se'n mot vind och våg att brottas
 mellan lifvets bränningar och blindskär
 bäst han gitter. *Kraft*, halft omedveten,
 hufvuddraget är i den gestalten:
 väldig kraft att bära eller — krossa,
 lyfta sekelgammalt tryck af skuldran,
 bryta väg för tid, som kommer; — kraften
 att ge lif åt framtidstarka släkten
 af en skönhetstyp ännu ej anad,
 luttrad, omsmält, danad under släggan,
 hamrad ut i stora, djerfva former —
 bild af tuktad viljekrafts och härdad
 arbetstrohets sjelfförvärfda adel.

Mellan fiskarn och baronen skönjes
 blott *ett* drag gemensamt: tro och heder,
 som ej någon medgångs stiltje döfvat
 hos den ene, inga nödens stormar
 hos den andre brutit, men som stråla
 hos dem begge fram ur själens speglar —
 ögon, hvilka aldrig lärt att ljuga.

Strid dock yppas snart emellan begge.
 »Hugga skogen för att sälja!» börjar
 så på nytt baronen, ond. »Nej, gubbe!
 Synd och skam för den der utan nödfall
 sätter yx till rot och faller skogen,
 som till skydd för dyra moderjorden
 utan menskohjelp i sekler fostrats

i vår Herres tysta verkstad. Tro mig,
synd och skam för den på skogen ockrar!»

»Men», den andre börjar: »nådig herre,
kal är holmen som min egen hjessa,
milsvidt fins blott eder skog»...

»Det vet jag,
men det hör ej hit.»...

Den gamle brummar
lik ett retadt lejon, och från harpan
klang en frågoton. — »Jag menar, herre,
det hör hit», och fader Jaen slängde
bruna näfven mot det breda bröstet,
»det hör hit, att mor och barnbarn frysa.»

Harpan teg, baronen saktar farten,
men från moderns knä gullockig gosse
springer hastigt fram: »Hör på, du gubbe,
frysa de, så bär dem hit till brasan.»

»Pojke, tig!» baronen röt och fortfor:
»köp af någon ann' ert bränsle, Jaen!»

»Herre», svarar fogligt än den andre,
»tid och krafter knappt förslå till fisket
för en sonlös lemnad åldring — se'n då
att det dyra bränslet milslångt forsla.»

Med en bön på nytt nu harpan susar,
men med stegrad stämma fortfar gubben:
»derför *måste* jag af eder köpa.»

»Så-å, menar du dig kunna tvinga
mot min vilja mig att sälja skogen?»

»Nej, nej, nådig herre; men besinna,
runt omkring oss växa edra skogar —
en har hjerta fått, fast en ä' fattig —
barn och hustru kan en ej se frysa —
derför kom jag, derför ber jag, herre,

låt mig köpa, att jag slipper stjäla!»

»Gubbe! du har stulit redan!»

»Herre!»

och med knuten hand och blix i ögat
skälögubben nalkas. Harpan tystnar,
och en snöhvit hand sig sakta smyger
på baronens axel.

»Du har stulit

fader Jaen,» och baronen fångslar
knutna näfven mellan sina båda,
om i vrede, om i kärlek — ovisst,
då med bruten röst han sedan fortfar:
»Stulit har du hjertat mig ur bröstet,
och det sker ostraffadt ej, min gubbe.
Derför ej en pinne får du köpa,
Hör du, ej en pinne!»

»Ja, men, herre,
hur ska' jag förstå det?» stammar mannen.

»Tig och lyd! Tag yxan ned från väggen,
ut i skogen med dig, hugg och qvista,
släpa hem och tänd upp eld på härden,
värm dig der med hustru, barn och barnbarn;
men gud nåde dig om se'n du vågar
om betalning blott ett ord att knysta!»

Med ett »tack och heder, nådig herre!»
stryker skälögubben sig förvirrad
öfver ögat, skymdt af ovant töcken.

Språkas sedan vidt och bredt om sonen,
som förgicks i sista vinterstormen,
samt om fiske, not och ejderskytte,
tills i ömsesidig hjertlig vördnad
Jan ifrån baronen skiljs och lofvar,

hvarje höst på nytt att gästa herrgård'n,
och till förning taga med det bästa
af hvad jagt och fiske kunde bjuda.

Femti år se'n dess ha runnit hädan.
Herreman och fiskargubbe båda
hvila i den stora modersfammen.
Gamla godset gått i många händer;
men ännu i läktarprydd rotunda
kan i höstlig skymning du få höra
brasan spraka, harpotoner susa
och en trogen tomté tälja sagan
om baronen och den gamle fiskarn,
att bevara så de ädles minne.

Esselde.

35. Vår nyaste skönlitteratur.

A. Ch. Edgren, F. Leffler: Ur lifvet. Andra samlingen. Stockholm,
Z. Hæggströms förlagsexpedition 1883. Pris 3 kr.

I äldsta tider, så långt tillbaka som dikt blifvit upptecknad på »norräna tunga», hafva nordens skalder skarpt och otvetydigt skiljt mellan »ful älskog» och »trogen höfvisk kärlek».* Hvad intryck en rensinnad nordisk qvinna erfar vid beröringen med den förra, skildras ypperligt i Trymsqvädet, då Fröja vid Tryms helsning fylldes af en så våldsam harm, att brisingasmycket på hennes bröst sprang i stycken. Under intrycket af en snarlik känsla synes den första berättelsen i fru Edgrens nya skildringar ur lifvet hafva kommit till. Föremålet för

* Se Svenska medeltidsdikter och rim. Utg. af G. E. Klemming.

känslan är dock här ett annat. Fru Edgrens harm riktas uteslutande på det så kallade äktenskap, som uppgöres mellan en fallen kvinna och en ohederlig man, till täckande af bådas skam. Aldrig var väl heller en kvinnas harm mera berättigad; och, så som förhållandet här skildras, i skarpa, knappa drag, med en vämjelse, som skyr att närmare afteckna det vidriga, fyller det läsarens bröst med samma förbittring, som sjuder i författarinnans eget. Så långt är alltså ställningen klar mellan författarinnan och hennes läsare. Det är icke möjligt att missförstå afsigten med *denna* del af berättelsen, och icke heller kan någon förneka att dessa slutuppträden i all sin vidriighet äro mästerligt framställda. Men de upptaga blott tre sidor af berättelsen, hvad innehålla de öfriga? De innehålla, alla dessa femtio sidor, *historien om en ful älskog* — förspellet till de antydda, upprörande slutscenerna.

Att fru Edgren valt ett sådant ämne för sin dikt och på detsamma slösat allt hvad hennes talent har målande och effektfullt, utan att klart röja sin egen uppfattning af ämnets art och utan att mot densamma uppkalla hos läsaren den sedliga harm, som allena kunnat försvara dess val — detta är det, som oroat vännerna af hennes skriftställarskap, på samma gång som det gifvit vapen i händer åt fienderna af den realistiska diktarskolan öfverhufvud. Men då vi här drista göra oss till målsman för den uppfattning af Aurore Bunge, som är rådande bland flertalet tänkande qvinliga läsare, ställa vi oss midt i brêchen mellan de motsatta läger af granskare, hvilka förut anmält hennes arbete. Dessa läger representeras å ena sidan af signaturen *C. D. W.*, å den andra af pseudonymen *Robinson*. Den förre har absolut förkastat hela den nya skildringen »Ur lifvet», såsom i hans tanke syftande att undergräfvå både sedlighet och religion, samt har antydningssvis velat göra författarinnans personliga åsigter identiska med dem, hon låter sina hjeltar och hjeltinnor uttala. Robinson åter, af oss så högt skattad just för sin etiska finkänslighet, har funnit föga eller intet att anmärka i fru Edgrens nya samling och beundrar särskildt Aurore Bunges personliga historia.

Emot *C. D. W.*s kategoriska förkastelsedom och personliga anspelningar behöfvå vi här icke taga till orda, om vi ock ej kunna tillbakahålla ett uttryck af vår bedröfvelse öfver att den af alla våra granskande förmågor, som genom både ställning och insigter kraftigast och på ett ädelt uppfostrande sätt *borde* kunnat vägleda så väl våra författare som vår publik genom det föreliggande litterära brytningsskedet, skall hafva svikit denna högre uppgift, för att intaga den blotta angriparens simpla och *makilösa* rol.

Annorlunda med vår vän Robinson, hvilken, om han i förevarande fall felat, gjort det i alldeles motsatt riktning, genom alltför obetingadt beröm.

För vår del hafva vi aldrig betviflat, att ju ej fru Edgren haft en god afsigt med Aurore Bunge; men vi tro, att hon i ej ringa mån förfelat densamma genom de medel, hon användt och det framställningssätt, hon valt för den allra största delen af sin skildring.

Berättelsen inledes, efter en pikant balskizz, med en serie naturstämningar, så skenbart oskyldiga, att äfven den renaste kan erfara dem, afspeglingar af den friska lefnadslust — hvad engelsmannen kallar »animal spirit» — som en sund menniska erfar, då hon från ett instängdt vinterlif, under ständigt tryck af vare sig konvensansens, eller brödbekymrens, eller ett nötande arbetes boja, plötsligt står fri midt i en vårfrisk naturs sköte. Vi veta oss sällan hafva läst en skildring af blott naturlif, så åskådlig, så färgrik och dock så fri från sensualism som denna, sådan den först förekom i en liten bazartidning. Huru emellertid författarinnan utvecklar detta rena motiv i en motsatt riktning, och låter det slutligen utnytna i äfventyret mellan fröken Bunge och fyrvaktaren på Mossknufven, känner hvar och en som läst historien. Men om författarinnan vill, att läsaren skall anse denna utveckling *naturlig* eller *urartad*, det förråder hon icke. Ej heller skönjes i skildringen af sjelfva äfventyret något slags motvilja för ämnet, hvilket tvärtom framställes med en stundom öfverdrifvet romantisk utstyrsel.

Men kanske, tänker läsaren, har författarinnan, såsom en äkta realist, talat genom sjelfva sina personer och deras förhållande till hvarandra. Låtom oss då se till huru detta älskogsförhållande ter sig för personerna sjelfva, då man afsondrar deras intryck från alla pittoreskt utsmyckade detaljer? Redan vid första anblicken af fyrvaktaren erfar fröken Bunge den förfärande vissheten, att nu var hennes timma slagen, och hon inträder i hans stuga med samma känsla som den hvarmed hon uppträdde — på sin första bal! Hvad det var hos mannen, som framkallade detta intryck, vet hon icke; hon vet blott, att »den brinnande längtan att upplefva något», som gripit henne mer och mer under hennes tomma lif, nu skulle uppfyllas, och att den okände mannen har hennes öde i sina händer. Hans person erinrar henne om en stor newfoundlandshund, ödmjuk, hängifven och af en nästan brutal styrka. Hans stämman framkallar en dallring i hennes inre, vid tanken på hur den stämman skulle kunna säga: jag älskar dig. Då hon slutligen befinner sig i en hyperromantisk belägenhet ute på den skumkransade klippan, med fyrvaktaren till sin be-

skyddare, studsar hon vid ett plötsligt framträdande uttryck i dennes ansigte, ett uttryck, som påminner henne om en gammal tafla, föreställande en ung faun och en skogsnymf lekande mellan träden. Nu väcker detta uttryck i fyrvaktarns anlete hos henne en viss skräck och en plötslig ansats till själfmord, som slutar med att hon, buren på fyrvaktarns armar, åter föres i säkerhet.

Med en återhållsamhet, som är all aktning värd, och som en George Sand, med hvars skildringar Aurore Bunge eljest har stor likhet, ingalunda skulle underkastat sig, stannar författaren här. Hon låter oss veta, att stormen varade i tre dygn och skildrar så afskedet. Det ögonblick, då fyrvaktarn förstår, att hela äfventyret är slut, är i vårt tycke bokens glanspunkt. Här tar »den brutala styrkan» ut sin rätt; de bruna hundögonen blifva vilda, ådrorna svälla i hans panna; — han låter den fina fröken veta huru hon för hans uppfattning är »helt simpelt en vanlig en, af *det* slaget — och feg till» — och ett ögonblick höjer han sin knutna hand emot henne.

Uppträdet är ypperligt skildradt, och man följer det med så mycket villigare beundran, som man känner sig vara på det klara med författarinnans afsigt. Ett förhållande, som så uppfattas af personerna sjelfva, kan författarinnan ej ha velat att läsaren skulle tänka sig annorlunda än som »en ful älskog». Men *hvarför* lemnar hon ej det intrycket ostördt i hela dess skärpa, då det varit både ur estetisk och etisk synpunkt fulländadt? I dess ställe försvagas det nu, för att ej säga utplånas, med skildringen af ett afsked, så ömt, så innerligt och skenbart rent, som hade de båda äfventyrarne varit genomträngda af den sannaste, heligaste kärlek. Detta falska känslotubrott stiger till sin höjd i de ord, med hvilka Aurore Bunge, långt ifrån att gripas af den förbittrade fyrvaktarns straffdom, lik en betvingad oskul suckar öfver, att hon ej har mod att vara »trogen och sann».

»Trohet och sanning», i faunens och skogsnymfens lek, eller i en förbindelse, ingången af samma motiv som »hvilken (lättfärdig) fiskarjuntas som helst der på trakten!»* Och orden framkalla ej indignation eller protest af något slag.

* Fyrvaktarens här anförda ord sakna det af oss i parentes tillagda epitetet. För att orden skulle vara berättigade måste man antaga, att uttrycket »jänta», i den af författarinnan afsedda trakten, begagnades såsom liktydigt med lättfärdig, hvilket i vanligt allmogespråk icke är händelsen. I Sörmlands skärgård deltaga alla vuxna ogifta qvinnor i fisket, och ehuru sedligheten ty värr ej bland dem står högre än bland vår allmoge i allmänhet, vore det lika orättvisst att likställa dem med de qvinnor, på hvilka fyrvaktarns ord antyda, som att likställa Stockholmsverldens damer med en Aurore Bunge.

Aurore Bunge försmälter i vemodsfull ömhet och fyrvaktarn snyftar, det är hela upplösningen af äfventyret.

Här ligger berättelsens största svaghet och fara. Detta är det, som ger C. D. W. en skymt af rätt att betvifla renheten af förf:ns afsigt, detta, som motsäger Robinsons obetingade beröm, detta, som djupast oroat vännerna af den begåfvade författarinnans diktarskap. Vi hafva hört tänkande läsare fråga: »Menar förf:n att Aurore Bunge var i sin goda rätt, då hon följde sin brännande längtan att upplefva någonting, och att, om hon blott haft mod att inför alla erkänna hvad hon gjort, detta varit väl gjort?»

Nu är det vår fasta öfvertygelse, att detta *icke* varit fru Edgrens mening, och vi vilja med stöd af hvad vi förut anfört försvara denna öfvertygelse mot hvem som helst. Men ett faktum är, att hon lemnat flertalet läsare i ovisshet härom, och det är mot detta missgrepp, som vi med all makt vilja protestera.

Orsaken till missgreppet ligger i en öfverdrift af det moderna skriftsättet, som fordrar, att förf:n skall undertrycka sin egen personlighet, för att uppgå i deras, hvilka hon valt till modeller för sin skildring. Denna fordran är ju i viss mån berättigad, men går man för långt i dess tillämpning, så försvagas det rent menkliga intresset, som vi främst begära af ett diktverk; och der det gäller sedeskildringar af så ingripande art som i Aurore Bunge, blir metoden i dess öfverdrift farlig. Fru Edgren har ju också i slutet af berättelsen visat, att hon är mäktig af den stora uppgiften att förena det objektiva framställningssättet med en ton, en färgklang i ord och uttryck, som vittna att bakom berättelsen står ett menkligt väsende, en lefvande, kännande, dömande *personlighet*.

Afsigten med berättelsen är dels att visa huru, under intrycket af ett tomt och flärdfullt verldslif, de naturligaste känslor kunna urarta och förnedras, dels och isynnerhet att inplanta rättmätig afsky för den falska moral, som med en ny förnedring vill skyla den första. Nu har det sista brottet uppfyllt författarinnan med en så våldsamt harm, att »brisingasmycket» — länken, som sammanhåller hennes sedliga medvetande till ett helt — brustit. Med andra ord, fru Edgren har samlat styrkan af sin egen och läsarens sedliga förbittring så uteslutande på den falska sedelära, som tvingar Aurore Bunge att sälja sig till en ohederlig man för att dölja sin skam, att hon förbisett, att den *frivilliga* kränkning af sin qvinlighet, hvarmed Aurore Bunge ådragit sig denna skam, är lika sedligt upprörande, lika värd förf:ns stränga varning.

Missgreppet är härmed förklaradt ehuru icke försvaradt. En annan farlig felteckning är, att den skuldbelastade »societe-

ten» och den oskyldiga sommarfagra naturen framställas såsom de väsendtliga drifkrafterna till handlingen, under det den unga qvinnan sjelf ställes i det närmaste oansvarig. Här återkommer den nya diktarskolans svaghet i en annan form: underskattandet af den personliga sjelfansvarighetens betydelse gent emot de ärfda anlagens och de yttre förhållandenas. Det är sant, en enda yttring af detta sjelfansvar har förf:n inrymt i Aurore Bunges historia, men den är lagd i hennes egen mun och har derigenom fått ett förvändt syfte. Aurore Bunge förebrår sig, att hon ej har mod att vara trogen och sann, men detta icke emot sig sjelf, sitt människovärde och sin qvinlighet, utan emot sin lidelse, »*sin fula älskog*!» Sådana misstag förklara hvarför man anser Aurore Bunges historia farligare för den oerfarna ungdomen än den, lyckligtvis ytterst sällsynta företeelse ur lifvet, för hvilken den vill varna.

Vi hafva härmed i korthet sökt styrka vårt påstående, att fru Edgren genom sitt val af medel och sitt framställnings-sätt delvis förfelat det tvifvelsutana goda och lofvärda syftet med Aurore Bunges historia; och på samma gång hafva vi sökt inför oss sjelfva och våra läsare klargöra orsaken till den motvilja berättelsen väckt. Vi hafva talat öppet och utan tvekan, emedan vi tänka för högt om fru Edgrens ej blott litterära begåfning utan isynnerhet hennes redbara vilja och sedliga mod, att anse hennes misstag behöfva skonas. Vi hafva talat äfven i hopp, att fru Edgren, ställd som hon varit mellan ytterligheterna af obetingad förkastelse och obetingadt beröm från den litterära kritikens sida, ej ogera skulle lyssna till ett vänligt ord från en mera moderligt sinnad granskare.

Den andra berättelsen i fru Edgrens samling: »*Barnet*», är i vårt tycke en liten perla af renaste vatten. Det hela är så lätt och fint, så klart, så enkelt, att man i förstone ej förstår hvad det är i den lilla berättelsen, som rör oss så djupt, långt mer än andra med större apparat utarbetade stycken. Småningom kommer man dock till klarhet dermed. Det är den till sitt väsen rena och äkta, men ännu outvecklade kärleken mellan en man och en hustru, som ger historien denna rörande innerlighet. Det är för öfrigt första gången, som denna känsla framträder i fru Edgrens skrifter. Man följer misstagen å mannens sida, som i hustrun vill se endast det älskvärda barnet, som det är hans glädje att lyckliggöra, och felen å hustruns, då hon med riktig instinkt men oriktiga medel uppreser sig mot denna missförstådda ömhet; — och man tycker sig genomlefva kampen inom den unga qvinnans själ, innan hon slutligen fattar mod och säger mannen, att han icke handlar rätt, att det är en missförstådd kärlek, som,

för att skona henne, förbjuder henne att vara allt hvad hon kan för honom, som hon älskar. Det är slutligen med innerlig rörelse man hör mannen erkänna, att han felat i sjelfva sitt bemödande att göra det bästa. — *Hopp?* Ja, det ger oss aldrig fru Edgren. Men här har hon åtminstone antydtt en väg, på hvilken den äktenskapliga kärleken *kunnat* komma till en välsignad blomstring, om maken fått lefva: *den ömsidiga bättringens*.

Med förbigående af en mera obetydlig skizz komma vi nu till det längsta och mest genomarbetade stycket i samlingen: berättelsen »*I strid med samhället*». Det är, så vidt vi förstå, en väl genomtänkt och med stor omsorg utarbetad novell. Ämnet är, likasom i Aurore Bunge, ett förfeladt lif, hufvudpersonen äfven här en qvinna, den från skizzen ur societeten oss väl bekanta Arla. Men då Aurore Bunge skildrar följderna af ett lif utan innehåll, utan pligter och utan grundsatser, tecknas här ett lif, som, förqväfdt af idel grundsatser och bundet blott af pligt, bryter sina bojor för att egnas helt åt kärleken. De finnas bland fru Edgrens gran-skare, som anse Arla såsom en typ för den älskande qvinnan. Det vilja vi för vår del icke gå in på. Redan hennes första bal visar, att den kärlek, Arla åtrår, icke är af den art, att hon förtjenar stå som en sådan typ. Det är visserligen icke som Aurore Bunge »en ful älskog», men lika litet är det den högsta formen af kärlek, som utgör målet för hennes ouppfyllda längtan. Med den förträffliga definition på kärlekens olika arter, som L. H. Åberg nyligen gifvit, kunna vi bestämma Arlas kärlek såsom afgjordt och uteslutande *erotisk*. Den högsta eller *etiska kärleken* är hon icke mäktig. Här lemnas emellertid läsaren icke, eller åtminstone endast för korta stunder i tvifvel om författarinnans egen ståndpunkt. Hon begagnar här samma indirekta men skarpa medel att skipa rättvisa öfver sin hjeltinna som ett ögonblick i Aurore Bunge. Arla får nämligen, likasom hon, sin dom af honom, som hon älskar och för hvilken hon offrat sin pligt. »Du borde ha förblifvit den qvinna, som jag vördade och tillbad — du borde aldrig ha blifvit min, då du icke kunde blifva det, utan deladt hjerta, utan svikna pligter.» Men här utplånas icke domen utan står med eldbokstäfver såsom ett »mene tekel» öfver Arlas handlingssätt. Detta ställer i vår tanke »Barnet» i etiskt afseende oändligt mycket högre än Aurore Bunge, om man ock må erkänna, att den senare utmärker sig för en lifligare kolorit och ett varmare språk.

Mathilda Roos är en af de få diktare hos oss, som under senare åren försökt sig på längre utarbetade romaner. Den första af dessa, »**Marianne**», var ett mer än vanligt lofvande förstlingsarbete, vittnande om anlag för komposition, berättarkonst och en god iakttagelsegäfva, särskildt inom verldslivets område. Den andra romanen af denna författarinna lästes under titeln »**Höststormar**» i Dagbladets följetong, väckte mycken beundran och mycket klander, båda lika befogade, och har icke blifvit utgifven i bokform, hvilket vittnar godt om författarinnans sjelfkritik. Den tredje af hennes romaner utkom i våras under benämningen »**Vårstormar**». Det förefaller som ville vårstormarna försona hvad höststormarna bröto, och det har i viss mån lyckats; men kompositionen är svag. Man skulle kunna upplösa olika delar deraf i en hel serie hvar för sig oafhängiga skizzer, så föga sammanhållning har verket fått. De qvicka dialogerna och de lifliga skildringarne af sällskapsverlden och badlivet, den nyckfulla leken mellan en cynisk verldsman och en med pessimistisk lifsåskådning koketterande ung enka, m. m. läsas med nöje. Hufvudpersonen och hans öde intresserar mindre, helst som upplösningen är svagt motiverad. Men om sålunda *Mathilda Roos*' diktartalent i detta arbete är till viss grad bunden, om det synes hafva kommit en dämmare öfver det alltför hänsynslösa och lustiga spelet af hennes ingifvelser, så innebär detta icke afgjort något tillbakagående, utan kanske blott en andhemtning, eller ett försök af mera besinningsfullt studium.

Och studium kräfver diktarens kall mer än någonsin i våra dagar. Detaljerna af sådana studier kunna ofta i form af skizzer, karaktersbilder och humoristiska teckningar af den omgifvande verlden framläggas för publiken, och ett sådant skriftställarskap borde i vår tanke *Mathilda Roos* med stor framgång kunna idka, medan hon mögnar för nya, mera omfattande uppgifter.

G. af *Geijerstam* är ett namn, som man under sista året påträffat så ofta och på så många håll, att det påmint om ordstäfvet: »som sarfven i hvar lek». En god penna och en allvarlig vilja böra kunna förmå mycket, om de ställa sig i det rättas tjänst. Att så må blifva med hr *Geijerstam*, önska vi af hjertat. Af hans skizzer »*Gråkallt*» samt »*Strömoln*» är det blott en, som jäfvar denna önskan, andra sväfva på neutralt område, åter andra behandla med en viss öfverdrift gamla utnötta ämnen, och slutligen finner man en sista grupp, der sökandet efter det rätta är påtagligt och gör ett gripande ehuru ofta pinsamt intryck. Att den unge förf:n behöfver tukta sitt språk och stäcka sin penna, för att ej ge ord åt sådant, som bör vara otaldt och derigenom förlägga tyngd-

punkten af sin framställning på en hel annan punkt än han afsett, visar bl. a. Ölandsberättelsen. Under en själfständig utveckling och med ett högre mål för sin skriftställartalent än den blott negativa bildens, skall kanske den unge förf:n kunna bidraga att ur denna öfvergångstid bryta en högre bana för vår skönlitteratur.

Humleblockningen. Dikt af *K. A. Melin*. Stockholm, L. Hökerberg. Pris 2: 25.

Denna dikt, af egendomlig form och älskligt innehåll, står nästan som en främling midt i den verld af synd och smuts, som nutidsdiktaren älskar att frammana. Främlingen med det glada tycket och den rena, hemväfda drägten återför också tanken mest till det förflutna, till »Kristallen den fina» och »Glädjens blomster», stundom ock till medeltidsrimmens kärfvare humor, eller Eddans kämpaton. Men allt hvad hon bjuder är rent, fromt och ursprungligt svenskt! Vill man gifva en gåfva och vara viss att den lemnar endast rena och sunda intryck, gifve man »Humleblockningen», hvars fina illustrationer äfven höja innehållets intresse.

Sveriges skönaste folkvisor (Stockholm, Jos. Seligmann), samlade af *Emil v. Qvanten* och varsamt restaurerade eller omskrifna af den finkänslige lyrikerns och erfarne estetikerns hand, är ett i bästa mening populärt verk, som, lagdt på salongsbordet, skall dit medföra en frisk doft från »villande skog» och »rosende lund», en klang af strömkarlens strängaspel, eller »Biskop Thomas' styrke-rim», som bör göra en sällsam effekt i vårt konstlade umgängeslif.

L.

36. Nyare svensk dramatik.

»Sanna qvinnor». Af fru *A. Ch. Edgren*.

Om ordspråket är sant, att droppen urhållkar stenen, och att ju tätare den faller, ju fortare sker genombrytningen, huru mycket förr skall icke ett resultat spåras, om det icke blott dryper utan regnar! Ett annat ordspråk säger ock, att det sällan regnar utan det öser. Så är förhållandet med vårt svenska familjedrama, som så länge låtit vänta på sig; nu ha' vi icke en, utan *flere* författare, hvilka med beundransvärd flit låta den ena nyheten efter den andra gå öfver tiljorna, — ja, stundom tvenne på en gång, såsom skedde vid första upp-

förandet af fru Edgrens märkliga stycke, »Sanna kvinnor», hvilket föregicks af proverbet »En räddande engel» af samma hand. Denna sammanställning, som blifvit klandrad äfven af annars välvilliga åskådare, hvilka måhända tyckte att man kan få för mycket äfven af det goda, var dock i andras tycke lyckligt funnen. Det var som en lätt, lekande, elegant ingress till den kärftva, hårda, hvardagliga skildringen som komma skulle, och verkade äfven genom kontrastens lag. Hur många kvinnor ha' icke börjat lifvet som de unga tärnorna Arla och Gurli, för att sluta som fru Bark och Lissy! Benämningen *proverb* är dock nästan för blygsam för ett så färdigt och utarbetadt dramatiskt arbete som »En räddande engel»; det förefaller som förf:n ville bedja om ursäkt att hon här presenterar idel gamla bekanta, men detta är i våra dagar efter utlandets mönster, der knappt någon roman vunnit framgång förrän bearbetningen för scenen genast är färdig, ingalunda af nöden, helst då dramatiseringen är så verkligt lyckad som här. Proverbets förebild: »en bal i societeten», är troligen bekant för de flesta af våra läsare, om icke direkt, så dock genom den utförliga granskning af densamma som i ett föregående häfte af tidskriften* förekommit. Hvad uppsättning och utförande beträffa, återkomma vi härtill längre fram, då vi i detta afseende redogöra för båda pjeserna, och öfvergå derför genast till det större skådespelet, hvars innehåll i korthet är följande.

Vid förhängets uppgång befinna vi oss i ett enkelt, nästan tarfligt hvardagsrum hos familjen Bark. Det är sent och frun i huset, själf arbetande vid lampan, uppmanar dottern att sluta den trägna renskrifningen, och, då denna öfver sitt arbete vakat sent flera föregående nätter, nu gå till hvila; själf vill hon som vanligt afvakta mannens hemkomst. Under samtalet emellan mor och dotter får man en liten inblick i ställningen. Familjen har sett bättre dagar, men det är redan flera år sedan den vackra landegendomen, det välförsedda boet gått under klubban. Allt detta medfördes af hustrun vid inträdet i äktenskapet, och mannens bidrag tyckes hufvudsakligen, om icke uteslutande, ha bestått i ett intagande yttre, ett älskvärdt, vinnande sätt, hvilket tjuvat icke blott den unga bruden utan äfven öfvervunnit svärfaderns betänkligheter, så att denne, ehuru icke blind för farorna i mågens karaktär, lät det föreslagna äktenskapsförordet stanna vid blotta förslaget, helst som båda de unga satte sig emot en dylik »sårande» och »grannlaga» åtgärd. — Alltid samma historia: blindt förtroende å ena sidan, ömtålig s. k. hederskänsla å den andra, — Huruvida hr Bark haft eller icke haft något annat yrke, än att förvalta hustruns förmögenhet, derom lemnas man i okunnighet; nu befinna sig makarna vid redan framskriden ålder bosatta i hufvudstaden, lefvande på sista återstoden af de skingrade egodelarna. En dotter, Lissi, är gift och bosatt i landsorten; den yngsta, Berta, är kvar i hemmet, och arbetar träget och uppoffrande för att lätta moderns bördor och bidra till familjens uppehälle.

* Se 25:te årg. häft. 1 af Tidskrift för hemmet.

Det ringer på dörrklockan och in träder mågen i huset, Wilhelm, Lissis man, kommande från en middag. Han såg det lysa i fönstret och tittade upp: »man vet aldrig riktigt hvad man skall taga sig till så här efter en glad dag. Man är för lifvad att gå i säng — och ändå är man litet olustig». Talet faller på Lissi, som underrättat modern och systemen att hon ämnar öfverraska sin man med ett besök, och dessa söka oförmärkt bereda honom på surprisen. Mannen betackar sig dock för sådana »dumheter»; och dessutom, hvar skulle hustrun ta reskassa ifrån? Under hans frånvaro får hon en viss bestämd summa till hushållet, »inte ett öre mer». Men då han återvänder hem skall han medföra åt henne en riktigt vacker, dyrbar klädning: om hon vill ha' en sådan eller ej, det hör icke hit. »Om hon har lust! när det är jag som betalar?» utbrister Wilhelm helt förnärmad, och dessutom vill han sjelf se sin hustru väl klädd. I sin ifver att tala om damernas toiletter råkar han att försäga sig något om schweizerimamseller, och för att komma ifrån ämnet, frågar han efter svärfadern och nämner hur han nyss hört omtalas att denne en längre tid spelat och förlorat stora summor, för hvilka han troligen står i skuld. Boets tillgångar äro visserligen redan slut, men fru Bark har i arf efter en gammal släkting fått en liten summa, gifven med uttryckligt förbehåll att blifva henne enskildt tillhörig, samt att den icke må användas att betala mannens skulder, och dessa penningar skola, enligt Bertas åsigt, en gång rädda dem från verklig nöd, men därför få de icke heller komma i faderns händer. Sak samma, menar Wilhelm, så länge det fins något att taga af, lär svärmar ej kunna neka. Detta har äfven Berta förutsett och omtalar därför en plan att modern skall medelst ett i laga form uppsatt gåfvobref på henne öfverlåta de obligationer af hvilka arvet består. Wilhelm finner detta vara ett slags bedrägligt mot fadern och mot dennes fordringssegare, men lyssnar dock slutligen till Bertas argumenter, och aflägsnar sig gäspande och liknöjd, sägande att han icke ämnar lägga sig i hvad hon gör; svägerskan har dock »sina ljusa idéer ibland». Berta lofar modern att taga allt på sig, och går, då fadern höres komma.

Nu inträder hr Bark, kastar hatten på en stol och är vid dåligt lynne; han har haft otur, infam otur, åter förlorat, visserligen en bagatell men »med mina tillgångar rätt betydligt!» Goda vänner hafva hittills försträckt penningar, men skulden, »en struntsumma på några fattiga tusen» måste ovilkorligen betalas i morgon bittida, och nu tänker han låna af sin lilla hustru. »Hon är ju kapitalist». — Herr Barks ansigte ljusnar, han finner detta riktigt skämtsamt! Icke så frun, som förgäfves gör invändningar och föreställningar. Ja, menar mannen, hon kan ha' rätt, han skall aldrig spela mera, han skall söka sig en plats, arbeta, förtjena, — men nu gäller blott att komma ur denna tillfälliga förlägenhet, nu måste han ha' papperen, (hvilka till hans stora harm af Berta deponerats i banken), och det strax i morgon bittida, ty då skall allt vara klart. Sedan han gått in i sängkammaren, återkommer Berta, som genom den halföppna dörren hört allt, och säger, äfven hon, att i morgon bittida skall *allt vara klart*; hon skall sörja för att fadern icke skall få ruinera dem! — Men nu höres åter tamburklockan, och Lissi inträder i resdrägt samt välkomnas med kyssar och omfamningar. Dock, hvarför så sent? Hvarför ensam? Och nu berättar hon, hur ångbåten fördröjts af dimma, men hur hon så långtat efter Wilhelm, att hon lemnat barnet och barnjungfrun ombord, trots den sena timman, och skyndat till hans bostad, hur hon såg honom gående framför sig på gatan, talande vid ett fruntimmer, huru dessa båda, framkomna till porten, följdes åt in, — och när hon ångestfullt hos portvakterskan frågade efter mannen, bortkörde hon med skymfliga tillmälen, visande att hon misstänktes tillhöra samma slags kvinnor, som den hvilken nyss

följde hennes man, hvarpå Lissi döljer sin förtviflan i moderns armar och ridån faller.

Om redogörelsen för denna skådespelets första akt gjorts väl mycket omständlig, så har detta skett för att gifva läsaren en föreställning om förf:s sätt att teckna karakterer och situationer; i det följande kunna vi därför fatta oss kortare, och öfvergå nu till andra akten, hvars första scen eger rum på morgonen följande dag. Bertas gode vän och kamrat i den bank, hvarrest hon sjelf innehar en plats, kamrer Lundberg, har uppsatt gåfvobrevet, som nu blott skall underskrifvas och vederbörligen bevittnas. Fru Bark tvekar om hon verkligen har rätt att undandraga sin man dessa penningar, och först när kamreren för henne uppdrager en framtidstafla af nöd och elände, samt omtalar huru Bertas redan nu öfveransträngda krafter icke tåla ökade omsorger och arbete, först då gifver hon efter och undertecknar dokumentet, öfvertygad att de hafva rätt och i sjelfva verket blott afse hennes eget och familjens bästa. Knappt hafva dock kamreren och Berta aflägsnat sig förrän Bark inträder, och får då af hustrun höra berättelsen om Lissis ankomst föregående afton, det emottagande hon rönt i mannens bostad, och den bittra upptäckt hon dervid gjort. Nå, det är nu visserligen illa; Wilhelm, den glada själen, är ju en lymmel och förtjenar en lexa och den skall han minsann få; men hvilket pjoller att taga allt så illa! sådant der går väl öfver; för resten är det nu fråga om helt annat — det är naturligtvis Bark som har ordet, — nu gäller blott att så fort som möjligt få allt ordnad för liqviden af spelskulden. Ännu en gång gör hustrun ett sista försök och föreställer mannen det orätta i hans beteende, — men nu brister honom tålmodet och med maktspråk befaller hon att framtaga papperen. »Jag är en god man — det skall ingen kunna neka — men du tvingar mig med din envishet att begagna min rätt», utbrister slutligen den äkta mannen hvars vrede och bestörtning dock icke känna några gränser, då hon till sist erkänner sig hafva gifvit bort obligationerna. Ännu värre blifver det vid hustruns invändning att dessa penningar dock i sjelfva verket vore hennes, henne enskildt tillhöriga. »Dina, — dina! Jag tror du blifvit galen med ditt mitt och ditt», — och nu går det löst öfver de moderna emancipationsteorierna, öfver de usla lagar som tillåta en hustru att hafva egendom som inte tillika är hennes mans, som göra makarna till »två fiendtliga partier», medförande »en fullständig upplösning af äktenskapet och familjelivet» m. m. Men slutligen finner herr Bark för godt att slå öfver i en annan tonart: hustrun har rätt; han har ruinerat henne och barnen, bringat dem från välstånd och öfverföd till fattigdom; sådant kan icke förlätas, bäst att han går bort, de få det bättre sedan, det blir en lättnad när han icke mera finnes. Visserligen är det hårdt att icke få visa dem hur han ännu *kan* upprättas, huru med goda föresatser ett nytt lif kan börjas, ett aktadt minne efterlemnas, hur allt åter kan blifva godt igen, — men en sådan lyckta förtjenar han ej honom återstår blott att draga sig ur spelet, att gå bort med ett fläckadt namn. Och dock vore intet lättare än att hjälpa honom, om blott hustrun ville! —

Det är icke svårt att tänka sig följden af allt detta! Upprörd och förskrämd skyndar fru Bark att leta fram »det der olycksaliga gåfvobrevet», sönderrifver detsamma, och lemnar mannen de papper, som för honom äro af nöden för att få lyfta penningarna i banken. Nusparas icke på kyssar och omfamningar, smicker och smekningar; nu är hon en engel, *en sann qvinna*. Åh, hvilken framtid som väntar dem båda, då de skola arbeta och spara tillsammans. En koja och ett hjerta! Åh, »det fins inte en sådan kvinna som du!» mera hinner han ej, ty det brådskar med liqviden. När Berta återkommer, finner hon modern ensam, men ännu helt uppskakad och ur stånd att emottaga Wilhelm, som på Bertas

bud skyndat hit. Han får nu veta hvad som händt. Fördömdt! Men får han blott tala vid Lissi, så kan väl allt ännu hjälpas; — Berta tager saken alldeles för djupt, hon är så öfverspänd, så opraktisk. — Då Berta erinrar honom om systemen som den unga, 18-åriga bruden, så ren, så fin, så förtjusande, att ingen man var henne värd, börjar Wilhelm att skratta och berättar hur han sjelf då erfarit alldeles samma intryck, och full af blygsel öfver sin föregående lefnad drefs att inför henne bekänna sin ovärdighet. Men i stället att skräm d fly vid första ord eller blotta antydning om något orent, lyssnade den unga fästmon inresserad, och slutet blef ett skälmskt: »Jo, du är just en vacker en». Från den stunden bleknade hans goda föresatser, men det blef i det hela mycket treffigare. hustrun kunde tagas »mer ogeneradt i alla afseenden». Berta blir utom sig; han skymfar ju hustrun, henne sjelf, alla qvinnor. — och hon kallar på Lissi, som nu synes i dörren till systemens rum, stel och förgräten och på Wilhelms försök att urskulda sig: — komitén drog ut på längden, nästan ingenting att göra, ständiga middagar och kafélif, skild från hustru och hemlif, — men hon måste dock förlåta för barnens skull». — på detta allt svarar Lissi blott att barnen skola uppfostras af Berta, de skola icke läras att bli trolösa som fadern; sjelf vill hon blott be Gud att få dö.

»Ser du nu, usle smädare!» utbrister Berta, och Wilhelm, som står svarslös, aflägsnar sig med böjdt hufvud, under det Berta gråtande gömmer ansigtet i händerna.

Vid början af tredje akten finna vi Lissi på en pall vid moderns knä, lyssnande till dennas tröstande och förmanande ord, hvilka alla predika samma lära som hon med hela sitt lif bekräftat. »Vi qvinnor måste tåla och förlåta», blott genom mildhet och eftergifvenhet kunna vi vinna männens hjertan; och då Lissi frågar om *de* få vara hurudana de vilja, och *vi* blott skola hålla till godo? får hon det karakteristiska svaret att så har det varit från verlden begynnelse, och deröfver bör ej qvinnan knota, »det är så ljuft att förlåta den man älskar». Sjelf har fru Bark genomgått mer än en gång samma pröfning som Lissi och dock förlåtit, dock aldrig upphört att älska sin man.

Samtalet afbrytes af Wilhelm som ångerfull och allvarlig, erkännande sin skuld och Lissis rätt att fordra upprättelse, dock vill söka beveka henne att för barnens skull icke genast yrka på laglig skilsmessa, att vänta och tro på hans ånger, hans goda föresatser. Men detta var ingalunda Lissis mening, hon vill visst icke skiljas, icke ens tillfälligt; hon bryr sig icke om något annat än att han håller af henne, och hon är färdig att förlåta *allt*, både hvad som varit och hvad framtiden kan medföra. Wilhelm, som nu finner hur han för andra gången misstagit sig på sin hustru, går in på försoningen, men med uttryck så hänfulla, så ringaktande att till och med Lissis ringa skarpsinnighet borde finna hur hon vinner hans smekning på bekostnad af hans aktning. Hvarför skulle han icke vara nöjd, utropar han gäckande, då han får förlåtelse för både begångna och tillkommande synder af den sötaste lilla hustru, så qvinnlig, så öfverseende! Berta som inträder för att finna makarna omfamnande hvarandra, kan nu sjelf se hur öfverspänd och opraktisk hon varit, hur litet hon i sjelfva verket förstått systemen; hon nödgas med smärta erkänna, att hon haft orätt i att gifva Wilhelm hela skulden och räcker honom handen som han fattar, i det han med djupt allvar säger, att om Berta blifvit hans hustru, så hade hon gjort honom till en helt annan man. På dessa ord får han dock det riktiga svaret, att ingen skall tro sig kunna upprättas med hjälp af en annan: »inifrån måste det komma».

För Berta återstår nu endast modern att älska och lita på, men äfven detta sista nödankare för hennes tro på det goda och sanna i lifvet skall snart lösryckas. Fadern återkommer, vid ypperligaste lynne.

efter att lyckligt och väl ha' klarerat sina affärer, och medför i glädjen ett par champagnebuteljer. Nu skall här blifva en »feststund». Det är årsdagen af såväl föräldrarnes som Lissis och Wilhelms bröllop och denna skall firas med tal och skålar. Hur väl passar ej vid en sådan familjehögtid den nyss ingångna försoningen emellan de unga! Man är ju ock vid ett sådant tillfälle särskildt vänligt stämd och herr Bark vill därför nu äfven förlåta och öfverse med Bertas tilltag att vilja tillförsäkra sig de penningar hvilka med rätta tillkommo honom, samt hennes försök att öfvertala modern att glömma sina pligter mot sin man; lyckligtvis var fru Bark för mycket *sann qvinna*, att icke snart inse och ångra detta, men nu må allt vara tillgifvet och glömdt, och det »olycksaliga gåfvobrefvet» har hon med egen hand förstört. Allt, äfven tron på moderns ord, sviker nu Berta, och då hennes vän, kamrer Lundberg, erbjuder henne sin hand samt stödet och trösten af en trofast redan under många års väntan pröfvad kärlek, afböjer hon hans anbnd. Pligten och sjelfförsakelsen är det enda som står henne åter, och nu mer än någonsin är hon nödvändig för de sina; för dem skall hon lefva och arbeta, något som just hans eget exempel lärt henne. »Ingen lycka bygges på sviken pligt». Men när herr Bark, med det bräddade glaset i hand, uttrycker sin tillfredsställelse öfver den återvunna friden och enigheten inom familjen samt uppmanar alla att tömma en skål för den sanna qvinligheten, — då faller förhänget under djup tystnad. Ingen instämmer.

Vår redovisning för styckets innehåll har blifvit längre än ämnadt var, men detta har sin grund deri, att här förekommer ingen planläggning, ingen intrig i vanlig mening som i få ord kan meddelas. Vid styckets slut stå vi på ungefär samma punkt som vid dess början; intet har händt. Framställningen berör en liten episod i familjens hvardagslif, ett tillfälligt penningetrakassereri, en »upptäckt», som den unga hustrun troligen kunnat göra äfven förut och, efter hvad det synes, kan komma att göra äfven hädanefter. Det hela är en ögonblicksfotografi, och lik de flesta sådana bilder, sann men icke skön. Då förhänget faller, råder en egendomlig stämning i salongen. Man känner sig ovilkorligen gripen af det djupa sedliga allvar, den innerliga öfvertygelse och det varma nit, hvarmed förf. drager i härnad mot de fördomar, seder och lagar, hvilka ännu i våra dagar möjliggöra sådana moraliska begrepps förirringar, en sådan förblandning af rätt och orätt. I »Sanna qvinnor» drabbas de handlande personerna af följderna af en skuld, hvilken de icke sjelfva klart inse, och, egendomligt nog, trodde sig alla i viss mån hafva eller göra rätt: Hr Bark då han fordrar lydnad af hustrun, — hans heder står ju i pant hos spelbröderne! — Fru Bark då hon uppoffrar sitt och de sinas timliga väl för att fylla sitt löfte att »följa mannen ända till tiggargstafven». — Wilhelm, som, ehuru icke blind för egna fel, dock är öfvertygad att en annan hustru skulle gifvit honom den sedliga kraft han nu saknar; — Lissi, som tror att blindt öfverseende är hustruns bästa medel att vinna och qvarhålla mannens kärlek;

— och Berta, den enda hvars starka karakter och oförvillade rättskänsla låter henne se klart genom alla dessa förvecklingar, äfven hon gör dock skeppsbrott på all lycka, allt hopp, all tro på lifvet.

Svårt är likväl att förstå, hvarföre oviljan hos de manliga åskådarna skulle vara så stor, att efter hvad som berättas, en och annan äkta man *förbjudit* sin hustru att se pjesen, ty förf:n har ingalunda med särskild skonsamhet behandlat de qvinliga karaktererna. Hennes mening är tydligen att sådana män skapa sådana hustrur och vice versa; men sjelfklart är dock, att mannens skuld måste blifva större i samma mån som all magt och myndighet blifvit lagd i hans hand. Först då hustrun står fri, sjelfständig och lika berättigad i alla afseenden vid mannens sida, först då kunna anspråken ställas lika högt, först då skall det äktenskapliga samlifvet hvila på en fast grund, hvarifrån det kan uppväxa och utveckla sig till allt hvad ett äktenskap i högsta mening kan blifva.

Att förf. icke skulle undgå den estetiska kritikens gissel, var att förutse, och de som infunnit sig på teatern endast för att få en konstnjutning, de som icke ihågkomma eller erkänna öfverskriften: »ei blot til Lyst», dessa hade verkligen en viss rätt att känna sig besvikna. Fru Edgrens karakterer framstå på ett hårdt, osympatiskt sätt, som gör dem mera till typer än till lefvande personligheter, och framställningen tryckes af en hvardaglig prosaisk tyngd; icke ens Berta eller hennes kamrer förmå afvinna oss något varmare deltagande. Heldre skänker man då detta åt fru Bark, som med sin uppoffrande, förlåtande kärlek, sin aldrig tröttnande långmodighet, dock har en viss rörande älsklighet som försonar oss med hennes svaghet. Möjligen är dock detta i väsendtlig grad att tillskrifva det i sanning utmärkta sätt på hvilket rolen återgifves. Fru H. Kinmanson är en konstnärinna som man alltid ser med nöje och hvars naturliga fina takt och *verkligt* sanna qvinlighet leda hennes omdöme; särskildt i nu föreliggande rol har hon lyckats undvika den sjukliga eller larmoyanta öfverdrift, som skulle gjort dotterns blinda hängifvenhet alldeles oförklarlig.

De båda pjeserna förefalla att vara uppsatta utan någon synnerlig omsorg eller förkärlek. I »en räddande engel» är iscensättningen i sin helhet alldeles för tarflig, för mycket borgerlig. Statsrådet är ju just en sådan person, som finner att »det gör detsamma hvad det kostar, jag kan ändå inte betala», — och dessa bruka ej spara på utgifterna. Dessutom skall han ju särskildt vara en fulländad verldsman, — något hvarom hans framställare på scenen icke tyckes hafva haft någon aning. Äfven statsrådinnan är till både tolett och

uppträdande alltför tarflig, och den eleganta Lagerskölds oemotståndliga tjuvningsmakt är för publiken fullkomligt ofattlig; nog torde en så rutinerad förförare se annorlunda ut! Gurlis lilla pikanta rol spelas förträffligt på ett roligt och naivt sätt af fru Hartman, som är en brådmogen tärna i slynåldern, direkte tagen ur verkligheten, men som jemte de kantiga åtbörderna och de från brödernas skoljargon lånade slangorden, dock röjer den gryende qvinnans blyghet, då hon, vid det patetiska omnämmandet af kärleken, hufvudstupa gömmer det rodnande ansigtet i soffkuddarna.

Hufvudpersonerna i »*Sanna qvinnor*» återgifvas, utom af fru Kinmanson, om hvilken vi redan talat, af hrr Thegerström och Hartman samt fru Dorsch Bosin. Denna sednares Berta är icke bland hennes bästa skapelser, och lider af en viss torrhet och kyla, som icke synas höra rolen till; hos den praktiska arbeterskan i banken skall dock finnas ett ungdomligt hjertas uppslupna ystra lifsglädje. Hr Thegerström framställer spelaren och slösaren Bark i all sin förnedring, men något spår af den naturliga älskvärdheten, som hustrun åberopar, kan icke upptäckas, han är endast och obetingadt motbjudande hvilket ock är förhållandet med fröken Zetterströms Lissi; den svåra entréen med dess vidriga berättelse gjordes dock med erkännansvärd måtta och icke utan behag. Herr Hartman tyckes sjelf något osäker som den af så många olika impulser drifva Wilhelm, men en så förfaren skådespelare finner sig alltid tillrätta; af kamrer Lundbergs obetydande och temligen löst skizzerade rol torde icke mycket hafva varit att göra.

Till slut ett hjertligt tack till den begåfvade författarinnan, särskildt för hennes mod att här visa oss huru falsk, och, för mannen som för qvinnan sjelf, hur olycksbringande den är, denna uppfattning af den sanna qvinligheten såsom *blott* försakande och uppoffrande, huru äfven den förlåtande kärleken i all sin milda form, dock måste hvila på sanningens allvar, bäras af dess krafter. Vi hoppas framtiden skall bringa många sådana frimodiga, väckande uttalanden från samma hand och skola då helsa dem varmt och tacksamt välkomna!

Teatervän.

37. Litteraturofversigt.

D:r F. W. Farrar, Barmhertighet och dom. Till frågan om de yttersta tingen. Bemyndigad öfversättning. Stockholm, Fahlerantz & Co. Pris: häft. 3: 50, inb. 4: 75.

Denna bok, till hvars författande d:r Farrar närmast föranledts af de anmärkningar, d:r Pusey gjort mot hans bok *Evighetens hopp*, gifver en närmare utveckling åt de åsikter, hvilka i sist nämnda arbete framkastats. Vi rekommendera *Barmhertighet och dom* åt alla dem, hvilka önska läsa en fullständigare motivering för det hopp, förf. i sitt föregående, af oss anmälda verk med så stor frimodighet uttalat. Trots det upprepande, som i detta nyare arbete förekommer, trots de stundom något sväfvande uttalandena, — fullt ursäktliga i anseende till de svårigheter, som ligga i själfva ämnet — innehåller boken mycket, som är af största intresse, mycket, som ej kan nog allvarligt behjärtas. Utom intressanta meddelanden af de främste kyrkofäders och lärares yttranden — bevis att mildare åsikter i alla tider gjort sig gällande i kyrkan genom åtskillige hennes mest ortodoxe målsmän, ja till och med tron på all tings återställelse — utom sådana meddelanden, anbefalla vi i synnerhet den lilla intagande, biografiska teckningen af den store Origenes. Däremot beklaga vi det sätt, på hvilket kyrkofadern Augustinus behandlas, denne store man, som, ehvad än må kunna anmärkas mot honom, förtjenar nämnas endast med djupaste vördnad.

Heinrich W. J. Thiersch, Kyrkan under apostlarnes tidevarf och de nytestamentliga skrifternas uppkomst. Med författarens tillstånd öfversatt af Axel Strandell. Med ett förord af O. F. Myrberg. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. I 3 häften å 1 kr. 50 öre.

För dem, som intressera sig för den apostoliska tidsaldern och de nytestamentliga böckernas ursprung, föreligger här ett till omfånget litet, till innehållet rikt arbete. Förf. visar i denna bok sin öfverlägsna förmåga att skriva grundligt och dock lättfattligt, sammanträngdt och dock underhållande. Då för ej lång tid tillbaka den bildade allmänhetens uppmärksamhet i vår hufvudstad särskildt riktades på förhållandet mellan hednaaposteln och de andre apostlarne samt evangeliernas uppkomst, genom föredrag af helt och hållet rationalistisk färg, torde föreliggande arbete kunna gifva god ledning åt dem, som fortfarande sysselsätta sina tankar med dessa frågor och önska från motsatta sidan vinna upplysning öfver dem. Förf., känd för sin djupa lärdom, ådagalägger, bland

annat, enheten apostlarnes verksamhet, trots deras skilda fält, samt uppvisar tillvaron af ett ur = evangelium — Markus evangelium skulle nämligen hafva denna egenskap. Mycken uppmärksamhet egnar förf. åt de prästerliga ämbetenas upprinnelse och utveckling i de flesta kristna församlingarna, en framställning, hvilken, om hon än befinnes röja öfverdrifvet hierarkiska grundsatser, dock torde kunna gifva en hälsosam motvigt åt nu gängse motsatta öfverdrifter.

I alla händelser, hvilka meningar man än hyser, tro vi, att en hvar skall med tillfredsställelse, om än stundom med motsägelse, läsa boken, och att ingen skall lägga henne ifrån sig utan att ha vunnit ökad insigt i de ämnen, som där afhandlas, förutom det nöje, förf:ns fängslande framställningskonst måste skänka.

Alc.

Af den inhemska Lutherslitteraturen nämna vi de tvänne i vårt tycke förnämsta alstren: det ena *Biskop Strömergs* med illustrationer försedda biografiska skildring, inledd och afslutad med vackra sånger; det andra *Professor Nybloms* ståtliga, i Posttidningen meddelade *Luthersqväde*, med det ur slutorden framgående ropet på en ny Luther,

»att än en gång från andens grift
den tunga stenen vältas».

Ungdomslitteratur.

För den glada ungdomen mellan 14 och 20 år förorda vi på det varmaste en publikation, som har nyhetens och anspråkslöshetens förenade behag. Det är »*Valkyrian*». *Julbok för ungdom af ungdom*. (Stlm. Fritze Pris 1 krona.) I ett kort förord förtäljer *Valkyrian* hur hon kommit till, och vi få deraf veta att en skara ungdom, tydligen inom beslägtade familjer, en vacker dag bildat ett förbund och beslutat att uppsätta en tidning, till fromma och förlustelse för sig sjelfva och sina närmaste vänner. Plan uppgjordes, stadgar, delvis af mycket glad beskaffenhet, antogos, och tidningens profnummer framlades i några för hand skrifna exemplar under benämning *Valkyrian*. Namnet förklaras hafva varit ett uttryck, dels af utgifvarnes i allmänhet mycket lifliga kärlek till allt fosterländskt och ursprungligt nordiskt, dels äfven af en mer eller mindre medveten känsla af att »lif är strid», samt en ungdomskäck längtan att taga sin andel i denna kamp.

Valkyrian säger sig ej drista utförligare omtala sina barnomsäfventyr, af fruktan att bryta mot 1:sta § i sina stadgar,

hvilken förbjuder att i tidningen införa artiklar, som frankalla gäspningar. Det är därför endast under tysthetslöfte, som vi här våga squallra ur skolan och omtala att inkomsten för Valkyrian egnades åt välgörande ändamål, af stundom ovanligare art, såsom »till förmån för bostadsbristen»; att åtskilliga spalter upptogos af pikanta annonser, att täflingskrifter inlemnades och undergingo en mycket sträng behandling, att insända artiklar förekommo af stundom förnärmande syfte mot Valkyrian och hennes kön, hvarpå utgifvarne indirekt svarade med en serie heroiska uppsatser om »stridande qvinnor» m. m. Hufvudinnehållet utgjordes af dikter, berättelser och uppsatser, oftast öfver fosterländska ämnen, och sålunda upplefde Valkyrian en ålder af sex år. Nu, sedan de unga utgifvarne fått allvarligare uppgifter att arbeta för, har det fallit dem in att, af det bästa af de sex årgångarnes innehåll, utsända en ny Valkyria, »för ungdom af ungdom». Man har nämligen trott att flertalet unga skola känna en viss frändskap med det fantasilif, som i Valkyrian fått sitt uttryck, och man har kanske »den barnsliga tron, att äfven hon kan hafva en liten insats att göra i lifvets stora strid».

Detta är nu den nya julbokens historia. Dess innehåll är rent och friskt i ovanlig grad, och vittnar här och der om anlag öfver de vanliga. Författarne betecknas af signaturer sådana som *Skuld*, *Aslög*, *Urd*, m. m. Dikter och qväden omvexla med korta berättelser, sagor och dramatiska stycken, lämpliga för hemteatern. Naturstämningarne äro kanske det bästa Valkyrian ger oss. Så det enkla och vackra lilla stycket *Sommarvandring* af *Skuld*. Äfven *Sommarmorgon* och *Solsken* af samma signatur äro synnerligen friska och anslående. I berättarkonst utmärka sig *Aslög* och *Urd*, den förre genom den verkligt goda historien »På berget», den senare främst genom den enkla och intagande berättelsen: »*Lotsstegen*». Der det gäller att i diktens form eller under allegoriens hölje uttala en idé, en djupare aning om lifvet, dess konflikter och dess mål, eller en förkänsla af den egna lifsuppgiften, återfinna vi ej blott de nämnda signaturerna utan äfven en liten *Idun*. Af sagorna är julberättelsen »*Guldmyntet*» i vårt tycke synnerligt lyckligt funnen. Den handlar om *lille Per*, krymplingen, som satt hemma julafton och väntade att Mor och Karl skulle komma hem från sin julvandring, så att han måtte få tala om för dem hur den snälla frun burit till dem korgen med god julmat och lagt i hans hand ett guldmynt till Carl, för hvilket denne skulle köpa sig varma skolkläder och böcker. Medan *lille Per* sitter och tänker på de granna fönstren med böcker och taflor, som modern och Carl äro ute och beskåda,

griper honom en längtan att få vara med, och han önskar han vore fri som snöflingan. Och hur han önskar och längtar — kanske somnade han — så föres han af en främling, »omfluten af en drägt som tycktes väfd af månstrålar och kantad med finaste rimfrost», lätt på skimrande vingar kring den upplysta staden, och hvar de komma, till de fullsatta boklädsfönstren, till de lyckliga hemmen med friska barn kring julgranen, eller museet med de härliga bilderna, — öfver allt hör han en röst, som manar honom att gifva guldmyntet, som han har i handen, för att få det sköna, han ser, eller bli lärd och frisk och lycklig som de, hvilka danat detsamma. Vid hvarje sådan uppmaning känner han sig allt hårdare frestad, men svarar oafslätligt, ehuru med stigande bedröfvelse: »guldmyntet är Carls»! Slutligen spänner engeln vingarne till högre flygt och bär lille Per upp i allt ljusare rymder, der luften blir så len och varm och skyarne bilda sig till en skimrande port, hvarinom skönjas fagrare syner och klinga ljufvare toner än någon på jorden drömt om. Det var »det eviga livvets rike», och när engeln frågade lille Per om han ville komma dit, jakade han ängestfullt och snyftade vid engels bröst, »men jag har intet att ge väktarn; guldmyntet är Carls»! Då hörde han engeln säga, att hit finge han komma för intet, när hans tid vore inne, och att om han ej så troget bevarat Carls guldmynt, hade engeln ej kunnat bära honom ens till porten. Och så vaknade lille Per i mors knä, och granen var tänd, och Carl fick sitt guldmynt, och lille Per slog sina späda armar om storebrors hals, hviskande: »Var rädd om ditt guldmynt, Carl, ty du kan få mycket vackert för det. *Men det allra vackraste får man ändå utan guldmynt.*»

Till bevis på det egendomligt familjära sätt, på hvilket Valkyrian arbetat, kan anföras följande: *Ürd* och *Skuld* gjorde en skogsvandring mot hösten. Den förra bannade vänligt den senare, för att hon så länge låtit sin diktargåfva slumra. »Nå väl», ropade *Skuld*, »gif mig ett ämne för en dikt!» *Ürd*, pekande på den höstliga marken omkring dem, gaf till ämne: »*Svamparne*», och log i tankarne åt det, som hon trodde omöjliga ämnet. Efter hemkomsten räckte henne *Skuld* följande täcka dikt:

Allt inför elfvornas drottning så
Den lilla tärnan bedröfvad klagar:
»Hvar, o min drottning, skall du väl få
Din ljusa boning i dessa dagar?
Ack liljan bäddats i höstlig graf
Och rosenbladen ha fallit af,
Blåklockan slutat att ringa,
Violer finnas slätt inga.

Men än är skogen så frisk och grön
 Och höstens dagar så ljufva,
 Och mossan ligger så mjuk och skön
 Kring hvarje svällande tufva:
 Ej kan du bo under hällens tak,
 Ej stänga in dig i trångt gemak
 Så länge solen vill skina;
 Tids nog då stormarne hvina!

Men elfvadrottningen log och såg
 På mjuka tufvorna neder.
 »Var lugn, min tärna, var glad i håg,
 Er drottning sörjer för eder.»
 Så sagdt; hon sträckte sin spira ut
 Och se, der marken var kal förut
 Stod plötsligt af slott en skara;
 De kunde ej bättre vara.

De sköto upp ur den bruna mark,
 De ljusa, trygga gemakten;
 En marmorpelare, fast och stark,
 Bar upp de rundade taken.
 Der funnos hvita, der funnos grå
 Och purpurroda med stjernor på;
 Och snart var trollstaden färdig,
 De täcka elfvorna värdig.

Men elfvadrottningen log så gladt
 Mot sina häpnande tärnor,
 Här må vi dansa i månskensnatt
 Inunder blinkande stjernor.
 Här må vi hvila i skogens hägn
 Tills hösten sänder sitt vilda regn:
 Tills björkarnes lockar alla
 Mot marken gulnade falla.

Ty än är skogen så frisk och grön,
 Och höstens dagar så ljufva,
 Än ligger mossan så mjuk och skön
 Kring hvarje svällande tufva.
 Ej må vi bo under hällens tak,
 Ej stänga in oss i trångt gemak
 Så länge solen vill skina.
 Tids nog då stormarne hvina!

Af *Iduns* lilla qvåde: *Bäcken*, anföra vi slutet:

En källa är hans moder. I skogens tysta famn
 Hon ligger der så stilla, okänd och utan namn.
 Vid hennes sköna stränder har mossor mjukt sig lagt
 Och rundt omkring stå ekar och tall och gran på vakt.

Och skogens djur de komma att törsten släcka få
 I hennes friska vatten, det klara djupa blå.
 Hon bjuder det åt alla och alltid vänlig är
 Och därför hafva alla den tysta källan kär.

Och ville du ej vara i bäckens ställe, säg,
 Och gifva lif och kraft åt allt brutet vid din väg?
 Och ville du ej vara den klara källan lik,
 Så älskad och välsignad, så undangömd och rik?

Till sist återgifva vi ett af *Aslögs* stycken, den till tanken djupaste af alla de smärre dikterna, och som väcker läsarens undran huruvida tjuogoaringen sjelf vet hur mycket den innebär:

Tiggare.

»Din broder hungrar, gif en beta bröd;
 Räck bägarn fram, från dina läppar tagen;
 Gif manteln, varm från dina skuldror dragen!
 Fördrag min brist, räck ut din famn, gif stöd,
 Gif tålmod, gif saktmod hela dagen!
 Kom, hjälp mig upp och värm mig vid din barm:
 Gif ord, som trösta, gif en tår, som glöder,
 En blick af eld; gif bröd, som anden föder,
 Den kärlek, som ur hjertat strömmar varm!»

Så klagar en på verdens marknadstorg.
 Den andre lyss dertill med hemlig sorg.
 »Håll upp, min broder, ty du vet det ju,
 Du vet, jag är en tiggare som du!»

Att påpeka brister — hur lätt vore det ej! Men motsatsen har för oss mera behag. Den som delar detta tycke, lägge märke till den täcka berättelsen »*Liten Karin*», och Skulds käcka dramatiserade skizz »*Hemkomsten*»; vidare till »*Frestelsen*» i folkviseton, och »*Elie syn*», samt det lilla poemet »*Förtegenhet*». Vi sluta med att till ungdomen och hennes vänner anbefalla *Valkyrian* såsom en bekantskap värd att göra, samt tillönska de unga utgifvarna först en lycklig utveckling af de olika anlag, hvarmed de blifvit begåfvade, och sedan ett vänligt: välkommen åter! till dem, som ega krafter nog att gå vidare framåt på diktens, ej alltid rosenströdda, stråt.

Hvad skall man bli? Af *L. A. Hubendick*. Stockholm, A. W. Björk, h. 1—3. Pris 1: 50 per häfte. Utgifvandet af denna handbok är en synnerligt god tanke, utförd på ett i alla afseenden tillfredsställande sätt. Förf:n gifver en god och redig öfversigt af de olika lefnadsbanor, ungdomen har att välja af i vårt land, och bifogar klara uppgifter om de fordringar, fördelar och framtidsutsigter de innebära. Enligt planen skall sista häftet lemna anvisningar om yrken och befattningar, som lämpa sig för kvinnor. Det hela blir en handbok, ombärlig för alla hem med uppväxande ungdom och välbehöflig äfven för den sjelfständiga ungdomen, som ännu icke gjort sitt val eller måste göra om det.

Greklands och Roms litteratur. Läsebok utgifven af *J. Centervall* (Stockholm, Norstedt & söner, pris 6 kr.) tillhör de värdefullaste alstren af årets skol- och ungdomslitteratur, och om någonsin kan man här använda det gamla uttrycket att »fylla ett erkändt behof». Utgifvarens namn borgar för att urvalet är godt. Begäret att genom en sådan läsning få ett begrepp om den antika litteraturen bör, der ej skolundervisningen varit allt för underhaltig, vara allmänt och lifligt hos alla våra unga realister, de qvinliga icke till förglömmades, och kanske äfven bland ett ej ringa antal latinare. För lärare i kultur- och litteraturhistoria, hvilka icke äro mäktiga att på fri hand översätta de gamla skalderna erbjudes här en förträfflig hjälpare. Man kan således förespä det värdefulla arbetet, hos oss det enda i sitt slag, en stor spridning.

Doktor Gödeckes skrifter om och för folkhögskolan (utgifna från samma firma) äro delvis redan bekanta för denna tidskrifts läsare; men riktade med nya förträffliga stycken och utgifna i bokform böra de välkomnas såsom tillhörande det bästa af hvad årets litteratur haft att bjuda vännerna af en sund och upplysande läsning för folk af alla samhällsgrader.

Marryats samlade arbeten i en ny, vacker upplaga (Stockholm, H. Linnströms förlag. Pris per häfte 50 öre), böra blifva en kärkommen gäst i de lyckliga hem, der en lefnadsfrisk ungdom samlas kring julbordet. Så ock den oförgätliga Dickens' romaner.

Lilla Hennes Nåd af *Mac Carthy* (öfversättning från engelskan) berömmes såsom en väl skriven roman, som ehuru af spännande intresse, dock lemnar endast goda intryck.

Läsning i hemmet fortsättes efter hr Hofbergs död af *O. v. Knorring*, och har genom en serie lyckade teckningar i bild och ord af folk och land, förenad med billigt pris, gjort sig ontyckt och välkommen i mångt hem, der dyrbarare bokalster icke vinna inträde. Priset är nämligen blott 3 kr. för 12 häften.

Hr Palmgrens tidning för slöjd, väl redigerad och försedd med talrika, stundom ganska väl utförda mönster, fyller i allmänhet på ett godt sätt sin uppgift.

Figaro, *Ugeblad for Kunst, Musik, Teater og Literatur*. Red. af *W. Gulowsen* (Kristiania, P. Håkonsen. Pris 4: 50 pr år), har framlagt en serie väl skrifna biografiska skizzer med porträtt af framstående sceniska och musikaliska artister, samt håller sina läsare på ett behagligt sätt »au courant» med dagens företeelser inom den norska så väl som den utländska konstens område.

Orienten, af *A. v. Schweiger Lerchenfeld*, öfvers. af *C. R. Sundström*, med 200 illustrationer. Stockholm, Fahlerantz et

Comp. 16 häften Pris 12 kronor. Detta populärt vetenskapliga verk är nu afslutadt och kan med allt skäl anbefallas såsom en lika prydlig gåfva för salongsbordet, som värdefull tillökning af den allvarligare boksamlingen. Särskildt påpekas dess värde såsom förstudium vid skolundervisning.

De stora uppfinningarne. Af *Louis Thomas*, bearb. af Ålund. Stockholm, Hj. Linnström. Pris 2: 50. Detta verk erbjuder sig sjelft såsom ett lärorikt bidrag till de populärt vetenskapliga boksamlingarne i hem så väl som skolor. För den yngre läsekretsen står en andra upplaga af *G. Tissandiers* berömda *Vetenskapliga Tidsfördrif* (Visby; pris 5 kronor) till buds och skall säkert flitigt anlitas. — Af s. k. **Födelsedagsböcker** hafva den af K. Åberg, samt en annan, tillegnad Kronprinsessan Victoria, kommit oss tillhanda, och torde båda kunna anbefallas såsom nätta julgåfvor.

— Af Läsning, särskildt afsedd för unga flickor, hafva på *O. Lamms* förlag till julen utkommit: **Anna**, Novell af *Marie* (pris 1: 75). **Fader vår**, bilder ur lifvet af *Clara Cron*, (pris 1 kr.), samt **Lagerbusken** af den framstående förf:n till *John Halifax*, (pris 1: 75) — allt öfversättningar.

På vårt bord ligga för öfrigt sista häftet af *Drapers* den europeiska forskningens historia (Hjalm. Linnström. Pris för hela arbetet 7 kr.) forts. af *Motleys Nederländernas frihetsstrid* (W. Bille. 1 kr. per häfte) af *Strindbergs Svenska öden och äfventyr*, samt **Det underjordiska Ryssland** af *Stepnjak*, med en inledning om Ryssland och nihilismen af *Hellen Lindgren*, hvilket allt skall framdeles närmare granskas och här endast påpekas såsom intressanta och värdefulla insatser i den litterära uppsjö, hvori så mycket annat vid årets slut dyker upp för att åter ohjelpigt sjunka och glömmas.

Den fria medicinen af *Alibi* är ett upprop till förmån för *husmedicinen*, hvilken, till stort men för alla parter, gått under för den så kallade *recept-medicinen*, eller vederbörandes påbud, att äfven de enklaste läkemedel få utlemnas från apoteken endast mot läkares recept. Skriften förtjenar läsas både för syftet och den synnerligen pikanta stilen. — **Om sunda bostäder** har på *Looströms* förlag utsändts en liten skrift i öfversättning, och på samma förlag har en bearbetning efter den outtröttlige professor *Klencke*, utgifvits under benämningen: **Hushållslära** om 600 sidor, (pris 4: 25). Då vi anbefalla det omfattande arbetet till våra husmödrars uppmärksamhet, erinra vi på samma gång om en annan dylik handbok af inhemsk författare, *Mathilda Langlet*, hvilken allmänt berömmes.

T H U L E
LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBANKEN
STOCKHOLM
LIF- Kassa - Sparkasse & Deposits
a b e d e f g h i k l

m n o p q r s t o x

v z &

ALFABET FRÅN SLUTET AF 1300 TALET.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

TJUGONDEFEMTE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM, 1883.

KONGL. BOKTRYCKERIET.

P. A. NORSTEDT & SÖNER.

LIBRARY FOR THE

LIBRARY

NORDENS QVAINOV

UNIVERSITY OF GÖTEBORG

1884

Tjugonde femte årgångens innehåll.

	Sid.
1. Det var en tid. Af <i>Augusta Braunerhjelm</i>	1.
2. Några nya qvinnotyper inom den nordiska skönlitteraturen. Fru Edgrens teckningar ur lifvet. Af <i>Esselde</i>	2.
3. Bref från Kjöbenhavn. (Svend Tröst. Schandorph. Kvindelige forfattere. Kvindesagen som Skolespørgsmaal,) m. m. Af <i>K. F.</i>	34.
4. Nyare svensk dramatik. (»Räddad». Af <i>Thyra</i>). Af <i>Teatervän</i> Mönsterblad: Småbårder för linnebroderi efter dalmotiv.	41.
5. Om qvinnans värnepligt för hemmet	49.
6. Ballad af <i>Jonas Lie</i> . Öfvers. af <i>E. Wh.</i>	58.
7. Litteratur för uppfostrare. II. Oscar Svahn, Lärobok i välläsning, m. fl. Af <i>Lll.</i>	61.
8. Ett hem. Poem af <i>Octavio Beer</i>	66.
9. Från en studieresa i Vermland. IV. Dalby, Ofvansjöbygden. Riksdagsmannens hem. Kong Marit. Olagubben. Hemseder och språkbruk. Återblick. Af <i>Esselde</i>	68.
10. Om några nya diktsamlingar. Religiösa sånger af <i>Aleyone Adlersparre</i> . Anm. af <i>Esselde</i>	93.
11. Några biografiska drag ur Carmen Sylvas lif, af <i>C. H—rg</i>	103.
12. Sorgen. Ur Leidens Erdengang af <i>Carmen Sylva</i>	108.
13. Program till föredrag om qvinnofrågan	112.
14. Om gifta makars eganderätt: Förslag till lagförändring, framställd af ledamoten i Andra Kammaren. Friherre Oscar Stackelberg. Äktenskapslagen inför den nya representationen. Lagförslagets hufvudbestämmelser. Sjelfskrifvenhetsprincipen och personlighetsprincipen. Motsatta rättsbegrepp för familjen och samhället. Det nya lagförslaget till sitt syfte reformatoriskt och dock bevarande, därför tidsenligt. Af <i>Esselde</i> ...	113
15. Qvinnans värnepligt för hemmet, sedd i samband med frågan om gifta makars eganderätt. Af <i>Esselde</i>	119.
16. Lifvet i hemmet, efter Ralph Emerson. Återgifvet af <i>Robinson</i>	129.
17. Trotjenarinnan. Poem af <i>St—</i>	132.
18. Litteraturöfversigt	133.
19. Småprat om musik. Pianokompositioner.	134.
20. I frågan om gifta makars eganderätt. III. Reform af lagarne om gifta makars eganderätt, påyrkad eller genomförd i de flesta europeiska stater.	153.
21. Önskvärdheten af mannens likställighet med qvinnan. Med anledning af Edv. Brandes' dram »Et Besøg». Af <i>Robinson</i>	159.
22. En studie i äktenkapsfrågan. Af <i>Felix Uxor</i>	174.
23. Sjöjungfrun. Poem af <i>Augusta Braunerhjelm</i>	207.
24. Händelser för dagen på det sociala området	209.
25. Litteraturöfversigt	211.
Mönster: Alfabet från 1400-talet.	
26. Store mäns minne	213.
27. Om Geijers åsigt af familjen, äktenskapet och qvinnan. Af <i>Esselde</i> I—III. Innehåll: <i>Tänkaren</i> Geijer föga känd. Orsaken och möjlighet till dess upphäfvande. Inledningsorden till Geijers	215.

»Minnen» en bikt af hans ifrågavarande åsigt. Denna åsigt en blott teori eller en upplefd sanning? Motsägelsen mellan gemensamhetskravet och personlighetskravet, beroende och frihet, pligt och rätt. Dess lösning, uppgift för äktenskapet, familjen, kyrkan, skolan. — Alla rättigheter ömsesidiga och förvärfvade. Makt och nåd, renade till insigt och rätt, genom intelligensens arbete. Beroendet människorna emellan stegradt deraf. Huru göra detta till vinning? Det bästa af hvad människan verkar, icke en följd af hvad hon gör utan af hvad hon är. — Vetande och samvete. Den juridiska lagen och »intelligensens lag». Laglighet och sedlighet. Den religiösa, moraliska och intelligenta samhälligheten, stationer för den menckliga utvecklingen. — Den religiösa sanningen i förhållande till tron och vetandet. Utveckling till sjelfständighet, vilkor för sjelfva gudsförhållandet. Familjen i nuvarande brytningstid, åter det viktigaste element, på hvilket allt beror. Grunden för denna: *äktenskapets helgd.* — Kärleken. Äktenskapet, modern för all sedlighet, en objektiv institution, höjd öfver vexlingarne af subjektivt godtycke. Människans förmåga att älska sina skyldigheter. Om äktenskapsskillnad. Familjen och äktenskapet utvecklade till deras rätta betydelse i mån som den högre menckliga samhälligheten framträder. Förverkligandet af denna sanning ett mål för mencklighetens uppfostran.

28. Sveriges första qvinliga filosofie doktor. Af *M. R.* 234.4.
29. Høst. Et Poem i Hverdagsdrægt. Af *Parvus* 243.3.
30. Sophie Germain. Af *Hilda.* (Insändt) 256.6.
31. Den gifta qvinnans eganderätt inför sommarens juristmöte. Af *L. N.* 271.1.
32. Bref om dagens företeelser. Af *M.* 275.5.
- Mönster: Alfabet från 1400-talet.
33. Om Geijers åsichter af familjen. äktenskapet och qvinnan (slut från 5:te häftet). Af *Esselde* 277.7.
- IV—VII. Innehåll: Uppfostringsprinciper. Vilket för att kunna bilda människor är att sjelf vara det. Hvad uppfostraren är, viktigare än hvad han kan. *Känslan* af ömsesidigt beroende, tron på att beroendet kan förenas med frihet, samt insigten om de vilkor under hvilka detta sker, är den uppfostran samhället ger. Qvinnan, 1829 uppfattad såsom *ett barn* som måste för dess eget bästa hållas i ledband; 1839 såsom *en personlighet* med både pligt och rätt till frigörelse. Qvinnans inträde inom samhällsordningen den viktigaste epok i mencklighetens inre historia. Qvinnofrågan uppsprungen på kristlig grund. Kyrkans upfattning af qvinnan dock ej alltid kristlig. — Geijer som make och vän. Erotik och kärlek. Nya och gamla äktenskapsfrågor. Qvinnan och den religiösa frågan. Geijer som far. *Musik* och *poesi* såsom uppfostringsmedel. Återblick. Huru och hvad man lär af Geijer.
34. Två ädlingar. Ett femtioårsminne. Poem af *Esselde* 304.4
- 35. Vår nyaste skönlitteratur: Fru Edgrens Aurore Bunge. m. fl. Af *L.* 313.3
36. Nyare svensk dramatik: »Sanna qvinnor.» Af *Teatern* 321.1.
- 37. Litteraturofversigt 329.9.